

UNGTILUNG
DIALOGSKABERE

DIALOGMANUAL

Udarbejdet af Ungdommens Røde Kors, Pluss Leadership og Epinion
i samarbejde med Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme
Oktober 2017

INDHOLD

	Forord	3
1	Introduktion	5
1.1	Baggrund og formål med dialogskaberne	5
1.2	Målgruppe	8
1.3	Opgaven: Facilitering af dialogforløb for unge	9
1.4	Ung-til-ung tilgangen	10
1.5	Læringsmål for dialogskaberne	11
2	Din rolle som dialogskaber	12
2.1	Dialogskaberens rolle og ansvar	12
2.2	Dialogskaberens kompetencer	13
2.3	Dialogmakkerskab	15
2.4	Rollen som Ung-til-ung Dialogskaber – facilitering i øjenhøjde	16
3	Facilitering af dialogmøder	17
3.1	Dialogmødets faser: Før, under og efter	17
3.2	Otte opmærksomhedspunkter til facilitering	20
4	Dialogforløbsguide	22
4.1	Grundmodul: God dialog og debatkultur	24
4.1.1	Tekst til din forberedelse som dialogskaber	24
4.1.2	Drejebog til Grundmodul: Dialog	28
4.2	Temamodul 1: Demokrati og medborgerskab	30
4.2.1	Tekst til din forberedelse som dialogskaber	30
4.2.2	Drejebog til temamodul 1: Demokrati og medborgerskab	36
4.3	Temamodul 2: Fordomme og forforståelser	38
4.3.1	Tekst til din forberedelse som dialogskaber	38
4.3.2	Drejebog for temamodul 2: Fordomme og forforståelser	42
4.4	Temamodul 3: Fællesskaber	43
4.4.1	Tekst til din forberedelse som dialogskaber	43
4.4.2	Drejebog for temamodul 3: Fællesskaber	49
5	Noter og henvisninger	50

FORORD

Denne dialogmanual henvender sig til unge dialogskabere som dig, der skal ud og lave dialogforløb blandt andre unge. Manualen bygger på en ung-til-ung tilgang og skal understøtte dig i at indgå i og skabe dialog blandt andre unge med afsæt i principper for god dialog og debatkultur¹.

Tanken bag dialogmanualen er at bidrage til at *fremme unges medborgerskab, udvikle kritisk refleksion, skabe læring om demokratisk deltagelse og udvikle demokratiske handlekompetencer*. Målet er, at unge gennem dialogforløb udvikler evner til at indgå i god dialog og debat – herunder at reflektere over egne holdninger og værdier og udvise respekt og tolerance over for andres synspunkter og verdenssyn.

Dialogmanualen skal være med til at forberede dig på opgaven som ung-til-ung dialogskaber. Ved at undervise i god dialog kan du hjælpe andre unge til at blive gode til at tale med hinanden på en konstruktiv måde – også når man er uenige med hinanden, og dialogen kan blive udfordret. Ved at træne unge i samtale og refleksion over egne holdninger gennem en åben og dialogisk debat, er det målet at understøtte opbygning af øget tolerance over for forskelligheder samt udvikling af fællesskaber på tværs af disse forskelle. Dialogmanualen tager afsæt i tre overordnede tematikker, som rammesætter dialogen: Demokrati & medborgerskab, Fordomme & forforståelser og Fællesskaber. Ud fra denne overordnede ramme er formålet med dialogforløbene at åbne op for dialog om emner, som unge er optaget af. Det kan være positive aspekter af deres hverdag, ligesom det kan være udfordrende eller kontroversielle emner², der vækker stærke følelser og åbner for forskellige positioner.

Som ung-til-ung dialogskaber vil du således bidrage til at styrke unges kompetencer til at indgå i konstruktive dialoger om emner, som berører dem og har betydning for deres trivsel, udvikling og selvstændighed.

Læsevejledning

Dialogmanualen er din grundbog som ung-til-ung dialogskaber. Ved at læse Dialogmanualen får du overblik over baggrund for og formål med ung-til-ung dialogskaberne, hvad rollen som dialogskaber indebærer, gode råd til facilitering af dialogforløb, samt baggrundsviden om de udvalgte temaer. Endelig får du her konkrete drejebøger med step-by-step anvisninger til, hvordan du kan facilitere dialogforløb med henvisning til relevante øvelser, som du finder i den tilhørende værktøjskasse.

Ved at læse Dialogmanualen får du således grundlæggende viden om relevante temaer, indsigt i faciliteringsmetoder, samt kendskab til praktiske redskaber til dit arbejde som dialogskaber.

For at udvikle kompetencerne til at udføre ung-til-ung dialogforløb kræver det, at du træner det i praksis og eventuelt deltager i en uddannelse i facilitering af ung-til-ung dialog. Uddannelsen vil styrke udviklingen af relevante kompetencer og klæde dig på til at afholde øvelsesbaserede dialogmøder og facilitere dialogiske processer for grupper af unge.

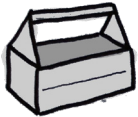
Dialogmanualen er delt op i fire kapitler, som tilsammen vil klæde dig på til at udfylde din rolle som dialogskaber:

I **kapitel 1** kan du læse om manualens baggrund og formål, målgruppe, metode, samt lærings- og kompetencemål for dig som dialogskaber.

Kapitel 2 uddyber din rolle som dialogskaber og samarbejdet med din dialogmakker, som du skal facilitere dialogforløb sammen med. Her vil vi beskrive, hvilke forventninger der er til dig, samt hvilke kompetencer du vil tilegne dig gennem dit arbejde som dialogskaber.

I **kapitel 3** beskrives en række opmærksomhedspunkter til din facilitering af dialogmøder. Du vil her finde gode råd til planlægning og facilitering af dialogmøderne, håndtering af uforudsete hændelser, samtaler om svære emner mv.

Kapitel 4 er din praktiske guide til, hvordan du kan køre dialogforløb for grupper af unge. Kapitlet introducerer dig dels til et grundmodul om dialog, dels til tre tematiske moduler. Hvert modul består af hhv. læringsmål for deltagerne, viden til din baggrundsforståelse, og en drejebog for et modul, som du kan lave på skoler, klubber, foreninger mv.

Alle øvelser, der henvises til i drejebøgerne, kan findes i **Værktøjskassen**, som er et tilhørende opslagsværk. Værktøjskassen består af en række uddybende beskrivelser og guides til relevante dialogiske øvelser samt guide til evaluering af dialogforløbene.

Dialogmanualen og værktøjskassen kan læses fra ende til anden, men du kan også bruge dem som et opslagsværk igennem din indsats som dialogskaber.

Dialogmanualen og Værktøjskassen skal være din guide til facilitering af en række konkrete dialogforløb. Samtidig skal manual og værktøjskasse tjene som kilde til yderligere inspiration og meget gerne give dig blod på tanden til at gå på opdagelse i den dialogiske verden og udforske dialogiske værktøjer. Manualen er din – brug, udforsk og udvikl den i takt med, at du opbygger dine erfaringer som dialogskaber.

God fornøjelse!

1 INTRODUKTION

1.1 Baggrund og formål med dialogskaberne

Tanken om dialog som kernen i demokratiet kan spores helt tilbage til de græske bystater³. Dialog har været en grundsten i udviklingen af demokratiske samfund, hvor alle borgere har lige ret til at blive hørt samt pligt til at tage ansvar for og bidrage til fællesskabet.

Det demokratiske samfund er imidlertid ikke en historisk selvfølge eller en naturgiven omstændighed – snarere tværtimod. Forudsætningen for at kunne opretholde demokratiske samfund er, at alle føler sig som en del af et større fællesskab, hvor alle er med til at opretholde og udvikle samfundet. Et samfund baseret på demokrati og medborgerskab, hvor der er plads til og respekt for forskellige holdninger.

Demokrati kan betragtes som en livsform, som i høj grad udleveres gennem den demokratiske samtale. Demokrati er noget, man skal lære, mærke og få til at vokse indefra. Det betyder også, at demokratiske samfund kun kan videreføres, hvis vi alle uddannes i og forsøger at leve op til de krav, som følger af at leve i et demokrati, og dermed lærer at blive demokratiske medborgere.

For nogle unge (såvel som voksne) kan det dog opleves som svært at føle sig som medborger og se sin rolle og betydning i det store samfundsfællesskab. Politikere kan føles verdensfjerne og langt væk fra den hverdag, som man selv lever i. Nogle unge oplever en stærk følelse af uretfærdighed, mens andre mener, at politikere er hykleriske og siger ét, men gør noget andet.

Andre unge kan opleve, at de tilhører et mindretal i befolkningen (fx seksuelt, kulturelt, etnisk eller politisk), og det kan betyde, at de har en oplevelse af ikke at blive hørt eller forstået, eller ikke at kunne gøre sig selv og sine holdninger gældende. Det kan få demokratiet til at føles utilgængeligt, og det kan for nogen betyde, at de ikke føler, at de er en del af og hører til i det store samfundsfællesskab. Det kan føre til, at man føler sig udenfor og fremmedgjort.

Dette kan beskrives som unges følelse af udenforskab – en oplevelse af at være sat uden for vigtige sammenhænge, ikke høre til, være med eller passe ind i samfundets fællesskaber⁴.

Følelsen af at høre til og være del af et fællesskab er et grundlæggende behov for mennesker. Ikke mindst når man er ung og i gang med at forme sin identitet. Når man føler sig uden for det store fællesskab, kan andre, mindre komplekse fællesskaber med enkle budskaber at forholde sig til være attraktive at blive en del af. Dette kan fx være negative fællesskaber på sociale medier eller i ekstreme tilfælde ekstremistiske fællesskaber, som begår eller søger at legitimere vold eller andre

ulovlige handlinger med henvisning til samfundsforhold, de er utilfredse med⁵. Det kan give adgang til status, tilhørsforhold, respekt og anerkendelse. I nogle af disse fællesskaber kan der opstå en modkultur til det samfundssystem, som de unge oplever at være udelukket fra. I nogle tilfælde kan det ende med, at disse unge udvikler et egentligt modborgerskab, hvor de vender sig aktivt mod samfundet og det demokratiske fællesskab⁶.

Det er langt fra majoriteten af unge som dette er aktuelt for, men deltagelse i samfundets små og store samtaler og fællesskaber er det underlæggende tema, som er relevant for alle unge.

Det er derfor vigtigt at tilbyde unge, som skal skabe fremtidens demokratiske samfund, træning i at deltage i samfundsdebatten og indgå i god og konstruktiv dialog og debat med hinanden. Dette trænes fx ved at opøve en evne til at argumentere sagligt samt reflektere over egne og andres holdninger, værdier og argumenter. Dette fordrer bl.a. evnen til at udfordre egne og andres fordomme og forforståelser. Det handler i bund og grund om, at alle – unge som ældre – skal blive gode til at tale med og lytte til hinanden og indgå i respektfuld dialog om vigtige og vanskelige emner i samfundets små og store fællesskaber.

Dialogforløbene skal være med til at lære unge at reflektere over deres holdninger og værdier samt opbygge tolerance og respekt for hinandens forskellighed. Det overordnede formål med de konkrete dialogmøder, som du skal ud og afholde, er at øge unges evner til at indgå i dialog med andre på en konstruktiv og reflekteret måde. Facilitering af god dialog og debatkultur blandt unge skal være med til at øge unges lyst og evne til demokratisk deltagelse. Når unge oplever og føler sig som medborgere, kan det være med til at forebygge intolerance og polarisering i samfundet.

I de dialogforløb, som du skal være med til at afholde, sættes der fokus på et grundmodul og tre overordnede temaer:

Demokrati og medborgerskab

Fordomme og forforståelser

Fællesskaber

God dialog og debatkultur

Temaerne er udvalgt med henblik på at skabe en konstruktiv ramme for at udvikle unges deltagelse i det demokratiske fællesskab, som er fokus for dialogskaberne. Det er tanken, at de tre udvalgte temaer kan danne ramme for at skabe et rum, hvor unge kan tale med andre unge om, hvad de er optaget af i relation til det samfund, de lever i. Herunder de små og store fællesskaber, de føler sig som del af eller oplever at stå udenfor, og de fordomme, de møder blandt andre, samt dem, de selv har over for andre.

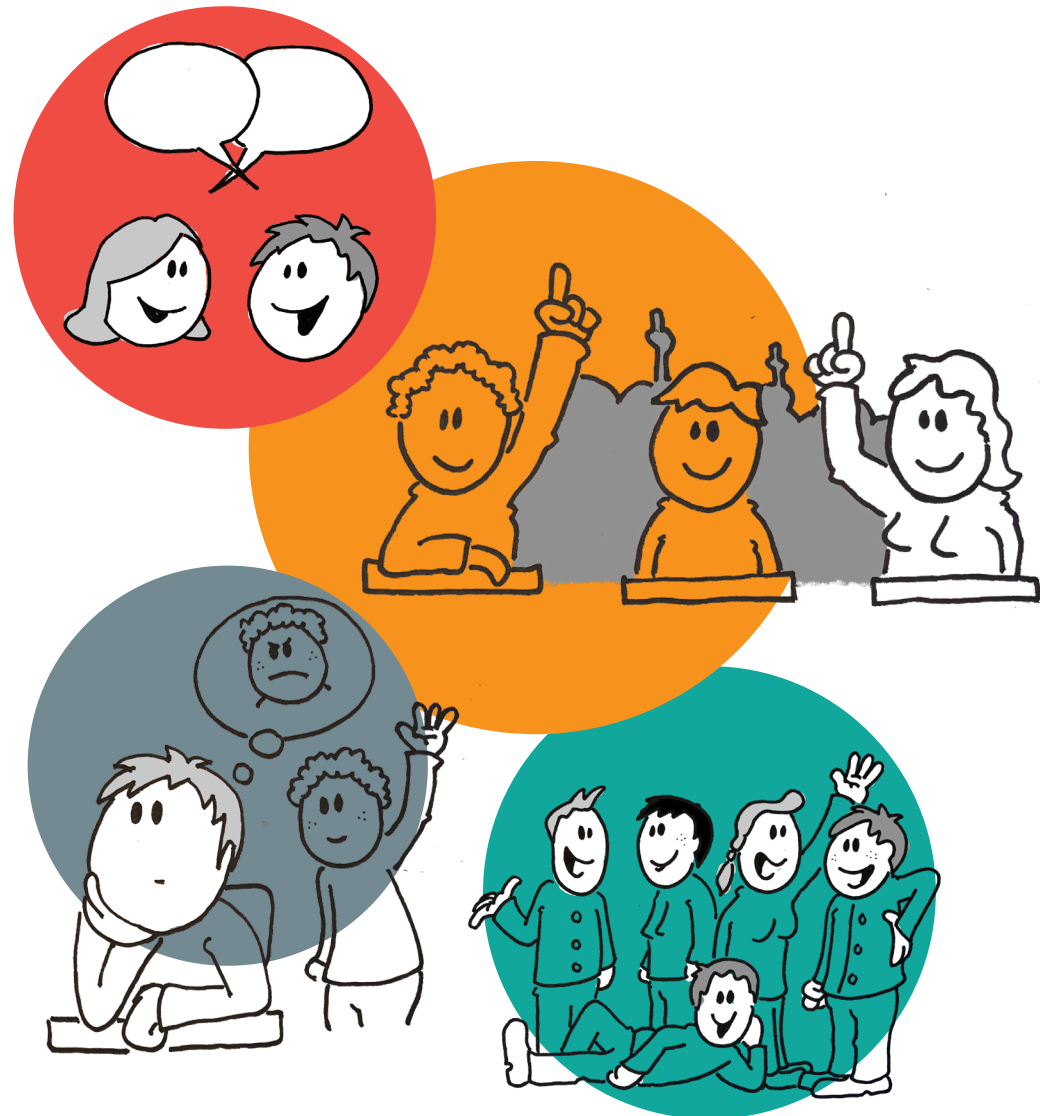
Dialogiske principper og værktøjer er rammen og redskaberne, når du afholder dialogmøder med unge. Det er de fordi dialog er essensen i den demokratiske samtale og forudsætningen for, at man kan indgå i en konstruktiv, demokratisk debat og meningsudveksling.

Demokrati og medborgerskab er med som tema, for at du som dialogskaber kan bidrage til unges grundlæggende forståelse af, hvad det vil sige at bo i et samfund med demokrati og hermed det ansvar samt de rettigheder og pligter, som er knyttet til det at være medborger i et demokratisk fællesskab. Under dette tema berøres undertemaer som modborgerskab, ytringsfrihed og dennes grænser, samt demokratiets iboende dilemma: At det i et demokrati er en grundlæggende værdi, at der skal være plads til forskellige holdninger og værdier – herunder også antidemokratiske holdninger og grupper, som modarbejder demokratiske værdier.

Fordomme og forforståelser er et tema, fordi det er vigtigt at forstå, hvad disse betyder for måden, vi møder hinanden på – i den demokratiske samtale, som en del af fællesskabet, og når der opstår uoverensstemmelser eller konflikter. At forholde sig til sine egne og andres forforståelser og fordomme kan være med til at reducere konflikter, øge forståelsen for andres synspunkter og øge den fælles læring og udvikling i et demokratisk samfund.

Endelig er **Fællesskab** et tema, fordi det er vigtigt at få skabt et rum for, at unge kan sætte ord på følelsen af at være inden for eller uden for et fællesskab samt igangsætte refleksion over, hvilke grupper og fællesskaber de er en del af og hvorfor. Under dette tema berøres endvidere forskellige typer af fællesskaber, herunder forskellen på negative og positive fællesskaber, hvorfor fællesskaber er vigtige for mennesker, og hvad der har betydning for, hvilke fællesskaber man som ung indgår i og tiltrækkes af.

Gennem dialogforløbene er det formålet at ruste unge til at reflektere og tage stilling, diskutere, udfordre, lytte til hinanden og møde andre på en nysgerrig, respektfuld og dialogisk måde. Med andre ord: Udvikle deres evne til at reflektere og deltage som aktive medborgere i demokratiet.

1.2 Målgruppe

Dialogmøderne er henvendt til alle unge uanset socioøkonomiske, politiske, religiøse og ideologiske standpunkter. Dialogforløbene vil typisk være målrettet unge i alderen 13-19 år. Udgangspunktet er, at målgruppen er teenagere, som er i en udviklingsfase i forhold til holdninger, værdier og standpunkter.

Dialogforløbene kan finde sted på folkeskoler, ungdomsuddannelser, klubber, foreninger og andre sammenhænge, som disse unge indgår i til daglig.

1.3 Opgaven: Facilitering af dialogforløb for unge

Et dialogforløb består som udgangspunkt af tre besøg fordelt over et halvt år med 1-3 måneders interval. Dette format giver mulighed for at introducere de deltagende unge for de grundlæggende dialogiske principper og etablere en god og tryk ramme for dialog og debat i ungegruppen på det første møde.

Herefter kan I gå i dybden med to af temaerne på de følgende møder. Ved at komme tre gange over et halvt år gives mulighed for, at I som dialogskabere får igangsat refleksioner hos deltagerne, som der kan følges op og bygges videre på i dialogforløbet.

Et dialogforløb sammensættes af hhv.

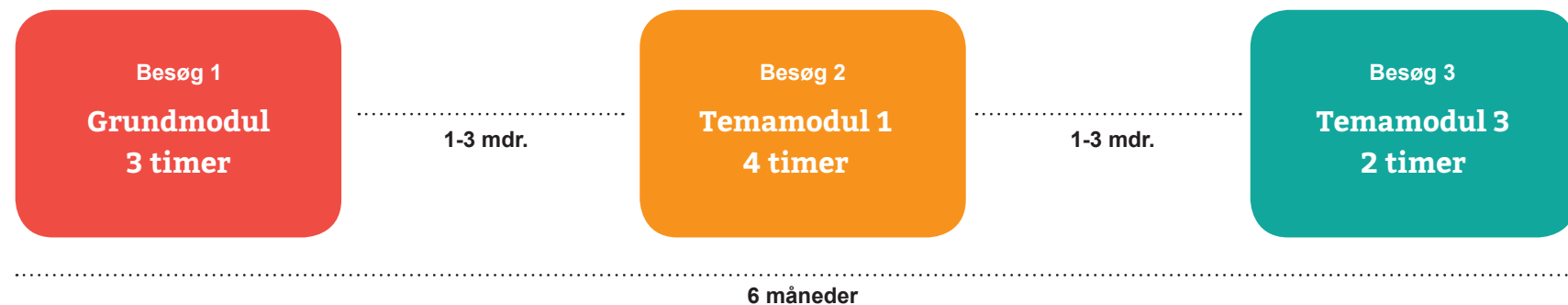
- 1) **Grundmodulet:** Dialog og god debatkultur
- 2) **To temamoduler,** som udvælges og tilpasses i samarbejde med den pågældende rekvirent (lærer, pædagog eller anden voksen omkring ungegruppen, som har booket ung-til-ung dialogskaberne).

Hvis der ikke er mulighed for at lave et forløb af tre gange med ungegruppen, aftales et enkelt besøg i stedet. Endvidere kan længden af de enkelte dialogmøder tilpasses efter behov

Koordinering og match

Det er vigtigt, at der er en koordinator eller tovholder, som kan stå for den indledende kommunikation med rekvirenterne (fx skolelærer, pædagog eller foreningsleder) og koordinere ung-til-ung dialogforløb på tværs af teamet af dialogskabere.

Når en rekvirent ringer eller skriver til koordinatoren og booker et forløb, går koordinatoren i dialog med rekvirenten om eventuelle temaer eller problemstillinger, som der skal sættes fokus på i gruppen af unge, som I skal ud til. Når et tema er blevet fastlagt, matcher koordinatoren to ung-til-ung dialogskabere til opgaven. Du står altså aldrig med hele ansvaret selv, og der er altid mindst to dialogskabere om at planlægge, udføre og evaluere dialogforløbet.

1.4 Ung-til-ung tilgangen

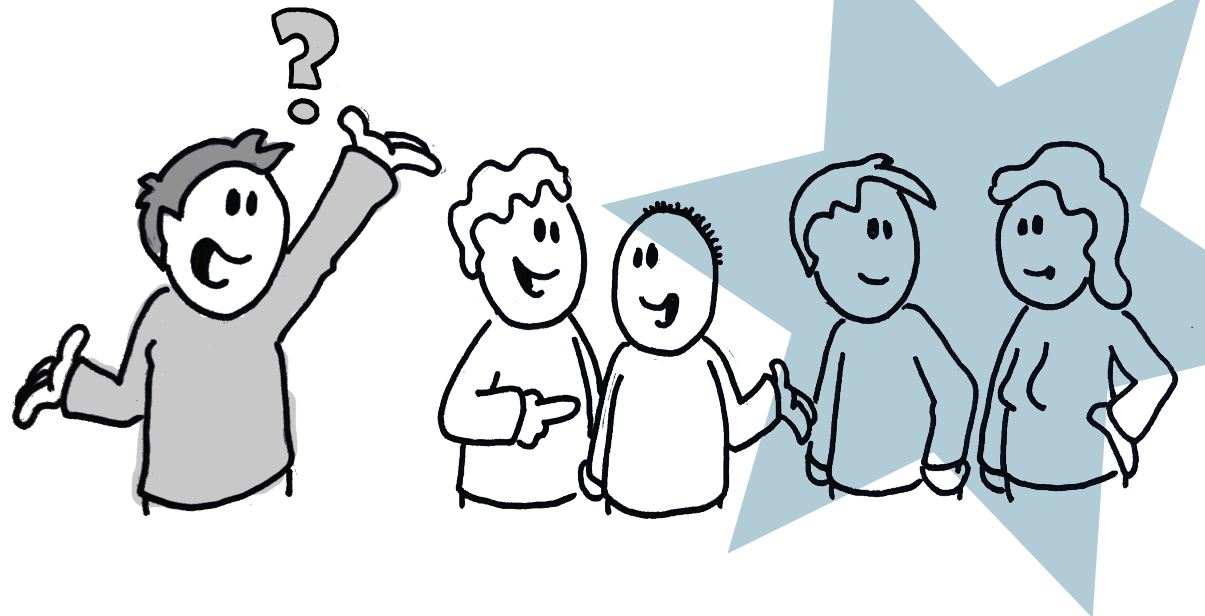
Dialogskaberne tager udgangspunkt i en ung-til-ung tilgang som formidlingsmetode. Tilgangen bygger på, at der skabes en særlig forståelsesramme, når unge diskuterer et emne, de selv synes, er vigtigt, med andre unge. Dette er valgt som udgangspunkt for dialogskaberne, da erfaringer viser, at det fungerer godt – særligt når målet som her er at åbne op for at kunne tale om emner, som kan være vanskelige, følsomme eller kontroversielle at tale om.

Evalueringer af flere ung-til-ung projekter peger på, at modtagerne generelt er positive over for metoden, fordi de oplever at få en mere relevant og tidssvarende forståelsesramme, ligesom formidlingen opleves at være mere i øjenhøjde og vedkommende⁷. I har bedre mulighed for at sætte jer ind i, hvordan andre unge forstår verden og taler om tingene.

I er derfor både mere relevante og troværdige dialogpartnere for andre unge i og med, at I deler fælles erfaringsgrundlag og referenceramme, og dermed skabes en større grad af identificérbarhed.

Valget af metode bygger således på en grundlæggende antagelse om, at I som unge dialogskabere er bedre end en ældre facilitator (fx en pædagog eller lærer) til at være i dialog og debat med de unge i målgruppen – bl.a. fordi unge lytter mere til andre unge end til ældre facilitatorer, der fungerer som en autoritet, som man i højere grad vil stille sig skeptisk overfor eller søge at løsrive sig fra.

Tilgangen har også betydning for, hvilken rolle du indtager, når du faciliterer ung-til-ung dialogmøder. I Kapitel 2: Din rolle som dialogskaber kan du læse mere om rollen, du indtager, når du faciliterer dialog med afsæt i ung-til-ung metoden. Grundlæggende handler dette om, at du ikke indtager en rolle som ekspert eller underviser, men at metoden lægger op til at inddrage både jer som dialogskabere og de unge deltagere som aktive, deltagende og medskabende i processen.

1.5 Læringsmål for dialogskaberne

Ved at læse Dialogmanualen og Værktøjskassen samt træne dette i praksis bliver du som ung-til-ung dialogskaber i stand til at forberede, afvikle og evaluere dialogforløb for unge.

De konkrete lærings- og kompetencemål for materialet er, at du som ung-til-ung dialogskaber efter gennemlæsning og træning skal kunne

1. Have basal **viden** om de centrale temaer:

- Viden om dialog som kommunikationsform
- Viden om demokrati og medborgerskab, herunder pligter, ansvar, rettigheder, friheder og deltagelsesmuligheder i et demokratisk samfund
- Viden om begreberne forforståelser og fordomme, samt hvilken rolle disse spiller i mødet mellem mennesker
- Viden om fællesskaber og gruppedynamikker.

2. Have **indsigt** i

- Dialogiske principper og redskaber, herunder forebyggelse af konflikt og polarisering
- Betydningen af at kunne reflektere over egne holdninger, værdier og personlige overbevisninger i relation til facilitering af dialog blandt andre unge.

3. **Handling** – at kunne:

- Forberede, afvikle og evaluere dialogforløb blandt unge i et makkerpar med support fra en koordinator
- Anvende de udviklede drejebøger og de anviste øvelser til at facilitere dialogmøder blandt unge – herunder
- Indgå i og facilitere dialog med og mellem andre unge åbent og nysgerrigt med henblik på at skabe refleksion blandt deltagerne over egne holdninger, værdier og personlige overbevisninger samt relationer til andre
- Praktisere empatisk kommunikation og aktiv lytning
- Åbne op for dialog om vanskelige eller kontroversielle temaer samt nedtrappe eventuelle konflikter, der kan opstå som del af dialogen.

I det følgende kapitel gives en uddybende introduktion til din rolle, dit ansvar og dine kompetencer som ung-til-ung dialogskaber.

2 DIN ROLLE SOM DIALOGSKABER

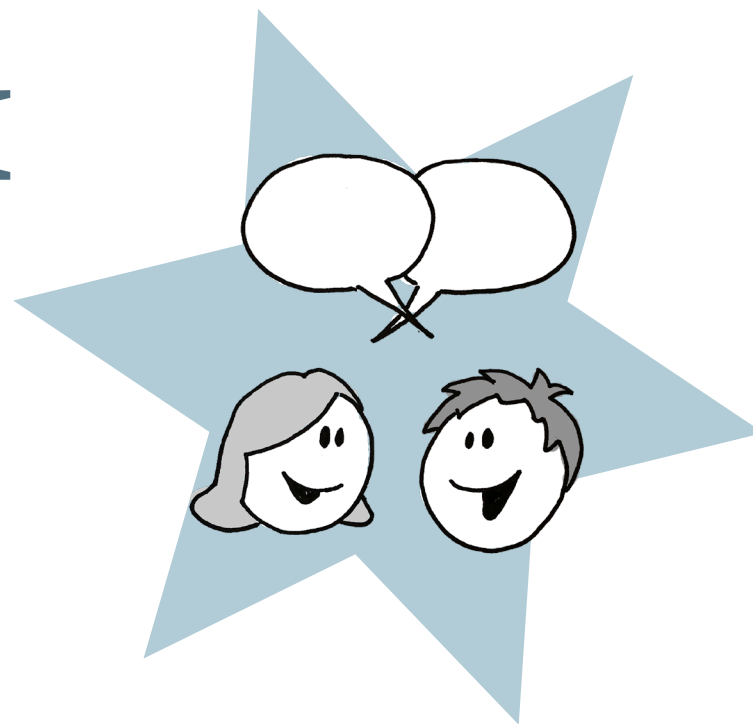
Dette kapitel handler om din rolle som ung-til-ung dialogskaber og nogle af de forventninger, der er til dig og din måde at indgå i dialog med unge på. Kapitlet omhandler endvidere de kernekompetencer, du vil udvikle som dialogskaber, og som kan blive nyttige for dig i mange andre henseender. Til sidst i kapitlet vil vi introducere principper og gode råd til dit samarbejde med din dialogmaker, samt praktiske råd til facilitering ud fra ung-til-ung metoden.

2.1 Dialogskaberens rolle og ansvar

I dit arbejde som dialogskaber vil du komme i kontakt med mange forskellige unge. Din opgave er at skabe rammen for en god og konstruktiv dialog med og imellem dem samt åbne op for, at de unge kan tale om emner, som de er optaget af. Det kan være små og store emner, herunder kontroversielle emner eller spørgsmål, som dialogen kan åbne op for. Derfor er det centralt, at du er rustet til at indgå i konstruktive dialoger og herigennem få deltagerne til at reflektere over både egne og andres holdninger.

Når du er ude og facilitere, er det vigtigt, at du inddrager de deltagende unge aktivt i forløbet ved at stille spørgsmål og lægge op til refleksion. Deltagerne skal bidrage med indhold til forløbet, for at det bliver mest relevant for dem. Det er til gengæld dit ansvar at stå for strukturen og rammesætningen for forløbet. Det vil sige, at du viser retningen for forløbet og faciliterer, at deltagerne kan indgå aktivt og konstruktivt.

Det er vigtigt, at du som dialogskaber tænker over, hvordan du vil håndtere diskussioner og situationer, hvor dialogen ikke er konstruktiv og måske tenderer til konflikt. Metoder til konstruktiv facilitering af dialog samt konflikthåndtering og -nedtrapning vil du blive introduceret for i Kapitel 3: Facilitering af dialogmøder med henvisning til konkrete øvelser og redskaber i Værktøjskassen.

2.2 Dialogskaberens kompetencer

At være en god dialogskaber kræver en evne til at praktisere sensitivitet i forhold til den givne kontekst (gruppen af unge) samt fleksibilitet i den måde, du som dialogskaber responderer på i forhold til, hvad der sker i rummet. Dette kræver kompetencer inden for tre hovedområder⁸:

- *Personlige kompetencer:* Dette handler om din evne som dialogskaber til at reflektere over personlige overbevisninger og værdier samt måden, du påvirker rummet. Derudover handler det om evnen til at vurdere, hvad der er passende og upassende at dele med deltagerne.
- *Teoretiske kompetencer:* Dette handler om at kunne forstå, hvordan kontroverser kan opstå og løses i et demokrati – herunder hvilken rolle dialog og fredelig konfliktløsning spiller heri.
- *Praktiske kompetencer:* Dette dækker over evnen til at anvende en facilitator-rolle i rummet, samt strategier til sensitivt at facilitere en dialog om potentielt svære eller konfliktfyldte temaer. Dertil handler det om at kunne præsentere temaer, uden at være ekspert og vide alt om temaet, ligesom det handler om at kunne håndtere spontane og evt. provokerende eller upassende bemærkninger fra unge.

Personlige kompetencer

Kernekompetencer for en dialogskaber knytter sig til ovenstående personlige kompetencer og indbefatter, at det forventes af dig som dialogskaber, at du besidder en række personlige kompetencer, herunder:

- Åbenhed og evnen til at lytte
- Empati – herunder forståelse for andres holdninger og evnen til at sætte sig i andres sted
- Evnen til at reflektere over dine holdninger, værdier og personlige overbevisninger.

Teoretiske kompetencer

Yderligere kompetencer, som du skal tilegne dig og gøre brug af som dialogskaber gennem undervisning og ved læsning af denne dialogmanual, vil klæde dig på til at forstå de grundlæggende kontroverser, som kan opstå i et demokrati, og den rolle, som dialog og fredelig konfliktløsning spiller. I forhold til grundmodulet og hvert af de tre temaer vil du derfor blive præsenteret for:

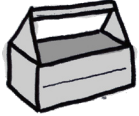
- En kort introduktion til temaet
- Kernebegreber og definitioner, som du skal kende ifm. facilitering af dialog om temaet
- Potentielle dilemmaer og udfordringer knyttet til det pågældende tema
- Idéer til cases, videoer og podcasts, som kan bruges som inspiration til at igangsætte dialog om temaer
- Henvisninger til øvrig litteratur og andre medier, som du kan anvende, hvis du vil vide mere om temaet.

Praktiske kompetencer

Endelig er der de praktiske kompetencer, som du skal tilegne dig og gøre brug af som dialogskaber gennem anvendelse af denne dialogmanual og den tilhørende værktøjskasse. Disse vil bl.a. være kompetencer inden for:

- Procesfacilitering
- Empatisk kommunikation og aktiv lytning
- Aktivt arbejde med gruppedynamikker
- Historiefortælling
- Improvisation
- Konflikt håndtering.

Med disse kompetencer har du et godt udgangspunkt for at skabe nogle interessante og indsigtfulde forløb for unge. For at dette skal kunne udføres i praksis, kan du benytte dig af nogle af de konkrete metoder, vi har udvalgt til formålet – se værktøjskassen.

Disse værktøjer og metoder er vores oplæg til, hvordan forløbene skal udføres. Hvis du erfarer, at noget virker godt eller dårligt, er det op til dig at rette til og ændre ved forløbet, så det virker bedst for dig.

2.3 Dialogmakkerskab

Når du afholder et dialogmøde, bør det være sammen med én anden dialogskaber, så I altid er to ude sammen. Det skaber en god dynamik og gør også, at I kan støtte jer op ad hinanden undervejs.

Du kommer til at arbejde tæt sammen med din dialogmakker, som du skal planlægge og udføre dialogmøderne med. Man behøver ikke at have kendt hinanden længe for at kunne facilitere et dialogmøde sammen. Det er imidlertid en fordel at have en forståelse af, hvilken person din dialogmakker er, og hvordan I arbejder bedst sammen.

For at få denne forståelse af hinanden og hvordan jeres makkerskab skal være, kan det være en god idé at lave en forventningsafstemning. Her kan I fx tale om, hvad jeres ønsker og forventninger til forløbet er – både for jer selv og deltagerne. Målet med afstemningen er ikke, at I skal blive enige om alt, før I kan gå i gang. Det kan til gengæld være rigtig givende at vide, hvor man er uenige og dermed kende hinandens tilgang til og forståelse af forløbet. I lærer forhåbentlig også hinanden lidt bedre at kende ved at tale om jeres tanker og ønsker for forløbet.

I kan læse mere om jeres fælles forberedelse i Kapitel 3: Facilitering af dialogmøder under afsnit 3.1 Dialogmødets tre faser.

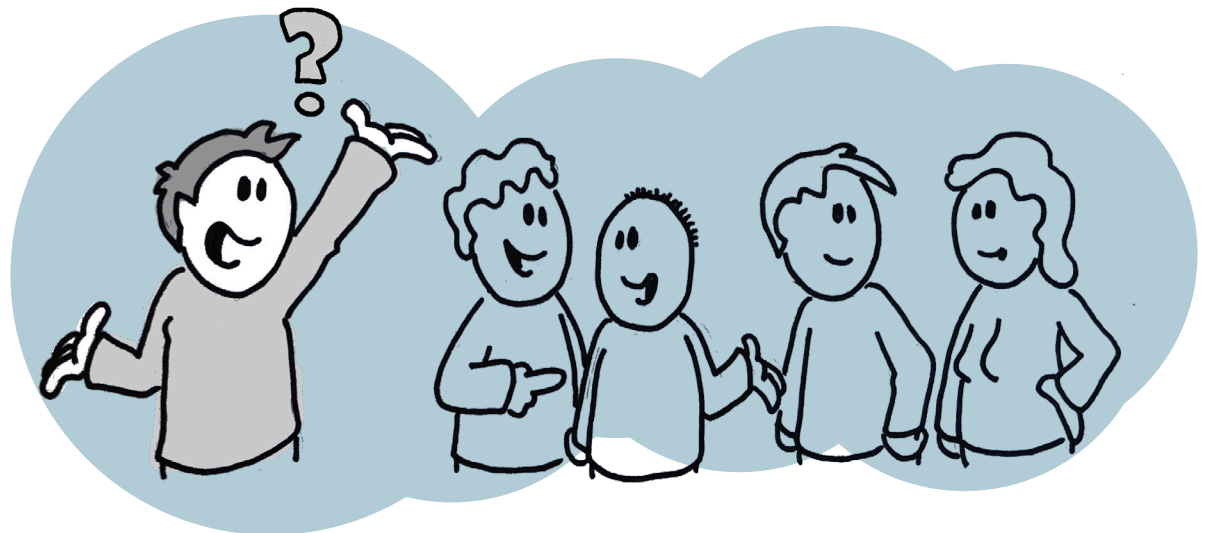

2.4 Rollen som Ung-til-ung Dialogskaber – facilitering i øjenhøjde

Det er vigtigt, at du og din dialogmakker forsøger at være i øjenhøjde med de unge deltagere. Selvom I også er unge, vil dem, I laver forløbene for, sandsynligvis opfatte jer som en autoritet. De kan derfor have svært ved at åbne op og indgå aktivt i dialogen.

Derfor er det vigtigt, at I gør jer umage med ikke udelukkende at facilitere dialogen ud fra jeres egne forståelser og ønsker for dialogmødet, men at I deltager og indgår aktivt og undersøgende i dialogen med de unge. Forsøg at opløse opdeling mellem facilitator og deltager og vis dem, at I indgår i dialogen på samme niveau som dem. Fortæl dem, at I også synes, det kan være udfordrende at tale om disse temaer og gør det klart, at deres mening kan være lige så gyldig som jeres.

Hvis I fornemmer, at deltagerne gerne vil dreje dialogen, så følg med dem – inden for rammen af temaets fokus. Dette betyder sandsynligvis, at emnet er vigtigt for dem, og at de har noget på hjerte. At tilpasse øvelserne kan være rigtig svært, når man har planlagt og forestillet sig dem på en bestemt måde. Ikke desto mindre vil deltagerne få mere ud af at drøfte ting, som de også selv synes, er spændende. På den måde lader I dem være medskabere af forløbet og anerkender, at det, de har at sige, er vigtigt.

3 FACILITERING AF DIALOGMØDER

3.1 Dialogmødets faser: Før, under og efter

Et dialogmøde som det, du skal afholde med din makker, består altid af tre faser: Før mødet, under mødet og efter mødet, jf. nedenstående figur. Disse tre faser bliver udfoldet i de følgende afsnit.

1. Forberedelsesfase

Der vil være stor forskel på de grupper af unge, I skal ud og facilitere dialogmøderne for. De kan have vidt forskellige behov, og der kan være flere forskellige dynamikker på spil i de enkelte grupper. Derfor kan en dialog med enten lærere, pædagoger eller andre voksne, som kender de deltagende unge, være vigtig for at sikre et godt dialogmøde. Sørg derfor altid for at inddrage deres perspektiv i jeres planlægning af både indhold i og struktur for jeres møder med ungegruppen.

Koordinatorerne og dialogskaberne har hver deres rolle i forberedelsesfasen, som begge gennemgås i nedenstående.

Koordinators rolle i forberedelsen

Som udgangspunkt er det koordinator – og ikke jer som dialogskabere – som tager kontakt til rekvirenten (lærer, pædagog eller anden voksen for ungegruppen) og arrangerer jeres besøg på skolen, foreningen, klubben mv. Efter koordinator har arrangeret besøget og haft den indledende dialog med rekvirenten om målgruppe og fokus for besøget, inddrager koordinator jer og overleverer målgruppekarakteristik, opmærksomhedspunkter og ønsker til temaer, samt kontakttinformation ifm. praktiske spørgsmål mv. til jer.

Forberedelse i dialogmakkerskabet

For at I kan skabe et godt dialogmøde er det vigtigt, at I bruger noget tid på at lave en detaljeret plan for, hvordan møderne skal forløbe. I kan tage afsæt i de temabaserede drejebøger i Dialogmanualen og evt. tilpasse øvelser og rammesætning efter behov i forhold til målgruppe og eventuelle tematikker aftalt med rekvirenten. Læs derfor Dialogmanualen grundigt igennem og reflekter over, hvilke temaer I vælger, og hvorfor.

Det kan være en gave at facilitere sammen med andre, men det kræver, at I forbereder jer godt, så I ved, hvordan I bedst muligt kan understøtte hinanden i faciliteringsprocessen. Snak om, hvordan I vil facilitere sammen; Skal det være klart

opdelt, hvem der tager hvad, eller tager I det, som det kommer? Må man afbryde hinanden, hvis man som facilitator har noget at tilføje – og i så fald hvordan? Det er vigtigt, at I inden et dialogmøde taler drejebogen (se Kapitel 4: Dialogforløbsguide) igennem sammen samt aftaler rollefordelingen, og hvordan I vil supplere hinanden. I kan starte med at tale om, hvad I synes, er det vigtigste, som deltagerne får ud af dialogmødet. Drøft i forlængelse heraf, hvordan de forskellige øvelser hver især bidrager til det. På den måde får I en fælles forståelse af øvelsernes formål og af, hvilke øvelser der er de vigtigste, og hvilke I kan springe over, hvis tiden bliver knap. Det vil være forskelligt, hvilke øvelser I hver især oplever som meningsfulde, og I behøver ikke at blive enige. Det vigtigste er bare, at det er den dialogskaber, der er begejstret for øvelsen, der faciliterer den.

Det er også en god idé at tale med hinanden om, hvad der er jeres styrker og svagheder. Hvad er I trygge ved, og hvad udfordrer jer? Overvej, om I vil facilitere de øvelser, som I føler jer tilpasse med og er gode til, eller om I vil udfordre jer selv og stå for de øvelser, I finder udfordrende. Hvis I i forvejen har talt om, hvad der kan være svært, er det nemmere for din dialogmakker at være opmærksom på, når du har svært ved en øvelse. På samme måde er det rart at vide, hvornår man trygt kan fokusere på deltagerne og vide, at ens makker har 100 % styr på det.

Afsæt altid god tid til at snakke sammen, inden I skal afholde et dialogmøde sammen – evt. i telefonen inden mødet – og mød op i god tid, minimum en time før, for at gennemgå drejebogen sammen, sikre en klar rollefordeling og klargøre lokalet, inden deltagerne ankommer.

Det er vigtigt, at deltagerne opfatter jer som et godt makkerpar. Det vil også bidrage til, at forløbene gennemføres på en tryk måde. I skal hver især være opmærksomme på jeres komfortzoner samtidig med, at I har en ligeværdig relation. Det er vigtigt, at I har tillid til hinanden og respekterer hinandens kompetencer og ønsker.

1. Gennemførelse

Når I er ude og afholde dialogmøder, vil det være en fordel for jer, at I har klare aftaler om, hvem der står for hvad. En af jer kan fx stå for at facilitere en specifik øvelse, mens den anden har ansvaret for at sørge for, at alt, der skal bruges til øvelsen, er klart, og at rummet er passende opstillet.

I kan med fordel skiftes til at have de forskellige roller og tilpasse det til, hvordan I gerne vil arbejde med jeres styrker og svagheder. Det er også vigtigt at tænke over, hvordan overgangene imellem øvelserne kan gøres bløde og meningsfulde, så deltagerne forstår det som et sammenhængende forløb, hvor indsigter og tematikker kan gå på tværs af øvelserne. Derfor kan det også være smart, at I har aftalt, hvem der står for overgangene imellem de forskellige øvelser, så deltagerne føler sig holdt i hånden hele vejen igennem.

Under selve gennemførelsen er det vigtigt at være opmærksom på deltagerne, og hvad der sker i rummet med gruppen undervejs i processen. Herunder er det centralt som facilitator at kunne afveje behovet for at følge den planlagte proces i drejebogen, passe tiden og være åben for den dialog og de spørgsmål og kommentarer, som vil opstå undervejs i processen.

Et klassisk procesfaciliterings-tip er som facilitator altid at være "Overprepared but understructured"⁹ (oversat til dansk "Overforberedt, men understruktureret"). Dette henviser til, at facilitering af fx dialogmøder kræver, at man er meget forberedt og har en klar plan, men også evner at mærke, hvad der sker i gruppen undervejs i processen og ændre noget i planen, hvis man oplever, at der er behov for det. Dette uddybes yderligere i det følgende afsnit 3.2 Otte opmærksomhedspunkter til facilitering.

3. Efterfase

Efter I har afsluttet det formelle program for dagen, kan det være en god idé at blive et kvarter til tyve minutter og give deltagerne mulighed for at komme op og snakke med jer om spørgsmål, som de evt. har haft svært ved at stille foran de andre i gruppen.

Endvidere er det en hovedregel for dialogskaberne altid at evaluere et forløb internt i makkerparret. Dette kan gøres mellem hvert af de tre møder i et forløb, men skal som minimum gøres efter et endt forløb. Her er det vigtigt, at I sætter jer ned og taler om, hvordan I oplevede det. Hvilke øvelser var nemme? Hvilke var svære? Hvilke øvelser lod det til, var bedst til at åbne for dialogen mellem deltagerne? I disse samtaler kan I evaluere på jer selv og på jeres drejebog og tilpasse øvelser og rollefordeling, hvis I har behov for det. I kan reflektere over, hvad I var bedst til, og hvor I blev udfordrede.

På den måde bliver jeres forløb hele tiden forbedret, og I har mulighed for at udvikle jer i hvert eneste forløb. Denne øvelse er vigtig, da centrale indsigter og læring kan fremkomme i processen ved at sætte ord på jeres oplevelser og reflektere over det sammen med jeres dialogmakker. I skal se jeres makker som en ressource, der hjælper jer til at udvikle både jer selv og forløbet. Jeres samarbejde er altså essentielt for, at dialogmøderne kan fungere.

Det kan være en god idé at give hinanden konstruktiv feedback, hvor du på en anerkendende måde fortæller, hvordan du lader dig inspirere af din makkers måde at undervise og facilitere på, herunder af eksempelvis din makkers kommunikation og sprogbrug. Der kan også være elementer, som din makker måske kan blive bedre til. Det er vigtigt, at du også er åben over for en konstruktiv feedback fra din makker. Det handler nemlig også om en udviklingsproces af jeres faciliteringskompetencer. Derfor skal I se den konstruktive feedback som et værktøj til at udvikle undervisningen. I skal i høj grad fokusere på det, som lykkes, og bygge videre på det.

3.2 Otte opmærksomhedspunkter til facilitering

Som dialogskaber har du en stor del af ansvaret for det rum, der bliver skabt. Din opgave er ikke kun at forklare øvelser og styre refleksioner, men også at skabe tryghed, engagement og begejstring blandt deltagerne. I dette afsnit bliver du præsenteret for otte vigtige opmærksomhedspunkter, der vil hjælpe dig til at skabe dette rum, når du skal ud og facilitere dine dialogmøder.

Sæt rammerne for rummet

En af de vigtigste ting ved starten af et dialogmøde er at få sat rammerne for rummet. Dette skal helst ske inden for den første time. Det er vigtigt for jeres forløb, at I får skabt et trygt rum, hvor deltagerne føler sig tilpasse med at dele deres tanker og holdninger med hinanden. Understreg derfor vigtigheden af, at de lover hinanden, at det, der bliver sagt i dette rum, ikke bliver brugt imod dem senere hen. Det kan oplagt gøres som en del af øvelsen Reglerne for rummet (se Værktøjskassen s. 20). Udover at deltagerne skal fortælle, hvad der er vigtigt for dem for at føle sig trygge, skal I også fortælle, hvad der er vigtigt for jer, for at I kan føle jer trygge som dialogskabere. Det er meget forskelligt, hvad der er vigtigt for jer som dialogskabere, og det er derfor vigtigt, at I internt i gruppen får snakket om det på forhånd. Det er vigtigt, at I både får sat rammer for, hvordan I skal tale sammen under øvelser og refleksion, da gruppen ikke nødvendigvis tænker over, at der kan være forskel herimellem.

Prioritér tiden

Det er mere normalen end undtagelsen, at man undervurderer tiden, når man laver øvelsesbaserede dialogmøder. I disse situationer er det vigtigt, at I prioriterer kvalitet frem for kvantitet. Hvis I skal skynde jer igennem en øvelse, får deltagerne typisk ikke noget ud af den. Det er vigtigt, at der er tid til en ordentlig præsentation af alle øvelser og – endnu vigtigere – en ordentlig refleksion efter alle øvelserne. Det er i refleksionen, at læringen ligger, så den bør ikke nedprioriteres. Som tommelfingerregel er det derfor altid en bedre prioritering at springe en øvelse over for at få tid til at lave de andre øvelser grundigt. Det er en god idé på forhånd at have aftalt, hvilke øvelser I vil springe over, hvis I kommer i tidsnød.

Mærk rummet

Alle grupper af unge er forskellige, og I ved ikke, hvordan gruppedynamikken er, før I står derude og skal i gang med at facilitere. Det er derfor vigtigt at have antennerne ude og mærke rummet. Er det en gruppe unge, der har det godt sammen og er trygge ved hinanden, eller er der nogle åbenlyse klikker, der deler dem op? Er der nogle unge, der er meget dominerende, eller nogle, der bliver holdt udenfor? Er gruppen meget snakkende, eller er de generte og bange for at dele ud af sig selv?

Hvis de er meget generte, så start ud med nogle energizers og lad dem altid summe i mindre grupper, før I stiller spørgsmål ud i hele gruppen. Hvis gruppen er inddelt i klikker, så vær opmærksom på, hvordan I deler grupper op, så der ikke sidder nogen alene i en gruppe, de ikke er trygge ved. Sæt gerne dem, der snakker meget, i gruppe sammen, og dem, der er mere stille, i gruppe sammen. Derved bliver deltagerne tvunget til at tage nye roller på sig. I den første pause, I holder, kan I tage en snak om, hvordan I oplever gruppen, og hvordan I bedst muligt kan bruge gruppens dynamikker til dialogmødets fordel.

Hvis deltagerne bliver meget påvirkede

Da I skal ud og arbejde med nogle potentielt følsomme, sårbare og/eller kontroversielle emner, kan det ske, at nogle af deltagerne bliver følelsesmæssigt påvirkede under jeres dialogmøde. Refleksionerne efter hver øvelse er blandt andet til for, at deltagerne selv kan italesætte de følelser, der er på spil for dem, men de skal aldrig tvinges til at dele det. Hvis du kan mærke, at en ung bliver meget påvirket, er det vigtigt, at du ikke hænger personen ud foran gruppen ved at spørge ind til det foran de andre. Vent i stedet til pausen og tag diskret fat i personen for at spørge ind til det.

Lyt til gruppens behov

Når I skal ud og facilitere, så lyt til gruppens behov. Selvom I har lagt en plan derhjemme for, hvordan dialogmødet skal forløbe, kan man aldrig vide, hvordan øvelserne fungerer, før man står i gruppen. Hvis gruppen bliver særligt grebet af én øvelse, så prioritér den og spring en anden over. Hvis refleksionen efter en øvelse udvikler sig til en diskussion, så lav en time out, hvor I kan snakke om emnet på en mere dialogisk måde. Hvis gruppen giver udtryk for, at der er en bestemt øvelse, de ikke vil lave, så lyt til dem og skift den ud. Hvis stemningen bliver trykket efter en øvelse, så prioritér tiden til at lave en fælles refleksion over det og følg den op med en sjov og fællesskabende energizer.

Det er deltagerne, der skal have noget ud af jeres dialogmøder, så det er deres behov, der bør være det vigtigste pejlemærke, når I faciliterer.

Brug din krop, din stemme og det rum, du faciliterer i

Et af de vigtigste opmærksomhedspunkter som dialogskaber er at være bevidst om sin udstråling, for den vil uundgåeligt smitte af på gruppen. Det er derfor vigtigt, at I både viser begejstring for det, I laver, og udstråler nok selvsikkerhed til at gøre deltagerne trygge til at leve sig ind i øvelserne.

Den vigtigste tommelfingerregel for at skabe begejstring er aldrig at facilitere en øvelse, man ikke selv er begejstret for. Når det er på plads, så handler det om at gøre sin begejstring synlig for gruppen. Det betyder, at du ikke bare står lænet op ad et bord med en kop kaffe i hånden, mens du snakker, men at du bevæger dig rundt i rummet, bruger dine arme, din mimik og din stemme til at gøre din fortælling levende. Når du skal facilitere en øvelse, så prøv at lægge genertheden på hylden og vis deltagerne, at det ikke er pinligt at leve sig helt ind i den.

Skab et trygt rum

Det er vigtigt, at I skaber et rum, som er trygt for deltagerne i forhold til at kunne udtrykke holdninger og positioner.

Humor kan bruges som redskab til at skabe en god og tryk stemning i rummet. Her er det vigtigt at I er opmærksom på stemningen i rummet og deltageres grænser. Som hovedregel skal I tage afsæt i jer selv og ikke udstille eller latterliggøre deltagerne.

I skal være anerkendende over for deltageres forskellige holdninger og gøre plads til, at de kan udtrykke dem. I skal være interesserede, respektfulde og stille relevante spørgsmål, der bl.a. kan udfordre deltagerne i deres positioner. I skal også bakke op om kritisk tænkning og gøre plads til kontroversielle emner.

Det fordrer også, at I selv er afklarede med jeres værdier og egne holdninger om bestemte emner, og at I ikke lader jeres personlige stillingtagen influere på processen.

Håndtering af konflikt og modstand

I skal snakke om nogle potentielt følsomme, sårbare eller kontroversielle emner, og det er derfor vigtigt, at deltagerne fra starten lærer at holde bolden på egen banehalvdel. Det betyder, at man ikke må tale om hinanden – men kun om, hvordan man hver især oplever situationer, tanker, følelser, etc.

Eksempel

Ung: "Mads stjal min historie"

Dig: "Hvad tænker du om det?"

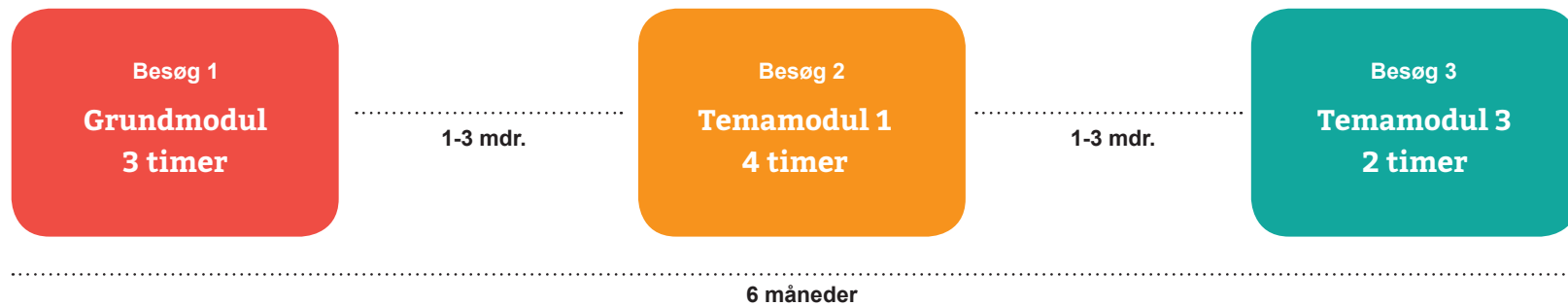
Start med ovenstående åbne spørgsmål og lyt til den unges forklaring. Herefter kan du følge op med et spørgsmål, der spørger ind til følelserne bag fx forklaringer: "Hvad gjorde det ved dig?"

Forklar eventuelt deltagerne, at de i stedet for at sige: "Mads stjal min historie" kan sige: "Jeg oplevede, at det ikke længere handlede om mig". Det kan være svært for deltagerne at huske i løbet af dialogmødet, så hvis I oplever, at de begynder at snakke om hinanden, så forsøg at vende deres fokus med en afledende kommentar og et spørgsmål.

Hvis det sker gentagne gange, så lad være med at hænge folk ud, men giv blot gruppen en reminder om, at I har aftalt, at man holder bolden på egen banehalvdel, når man snakker.

Se endvidere afsnit om anvendelse af forskellige spørgsmålstyper og spørgeteknikker i Værktøjskassen s. 16.

4 DIALOGFORLØBSGUIDE

Dette kapitel er din praktiske guide, som du kan anvende som udgangspunkt, når du sammen med din makker skal lave dialogforløb for unge på skoler, klubber, foreninger mv.

I kapitlet præsenteres du for grundtemaet og de tre tematikker, som er relevante for at styrke unges demokratiske handlekompetencer. De udvalgte temaer supplerer hinanden og repræsenterer hver især en hjørnesteen i demokratiet og det demokratiske fællesskab. Temaerne er nøje udvalgt for at skabe en konstruktiv ramme til at gå i dialog med unge om deres deltagelse i demokratiet og samfundsfællesskabet, som er fokus for dialogskaberne.

Under hvert tema præsenteres endvidere en drejebog med konkrete øvelser, der skal understøtte dialogen og i praksis træne deltagerens evne til at forstå kernebegrebets betydning og praktiske implikationer, reflektere kritisk over deres egne og andres holdninger, argumentere sagligt, samt udvise åbenhed og respekt for andres følelser, tanker og holdninger.

Da din primære opgave er at facilitere dialog, er der ingen forventning om, at du skal have dybdegående viden om de fire temaer. Alligevel er det relevant, at

du har basal viden om, hvad disse fire temaer handler om. Den basale viden vil denne dialogmanual være med til at give dig, ligesom du vil kunne finde henvisninger til andet materiale, hvor du kan læse mere om de enkelte temaer.

Sådan bruger du materialet og drejebøgerne

Et dialogforløb består som udgangspunkt af tre besøg fordelt over et halvt år med 1-3 måneders interval. Dialogforløbet sammensættes til den pågældende ungegruppe fra gang til gang af hhv.:

- Ét fast grundmodul til besøg 1
- To valgfrie temamoduler til besøg 2 og 3 (udvalgt i samarbejde med lærer, klubpædagog eller anden voksen omkring ungegruppen).

I vil formentlig opleve at blive bedt om at komme ud i foreninger, klubber og skoler, som kun har mulighed for, at I kommer en enkelt gang eller to. Vi har derfor designet guiden således, at alle moduler kan anvendes fleksibelt de steder, som ikke har tid til den fulde model med tre besøg. Ligeledes kan tiden i det enkelte modul forkortes ved at fravælge enkelte øvelser.

Du vil i dette kapitel finde inspiration til følgende fire moduler samt værktøjer til, hvordan disse kan afholdes:

- **Grundmodul: God dialog og debatkultur**
- **Temamodul 1: Demokrati og medborgerskab**
- **Temamodul 2: Fordomme og forforståelser**
- **Temamodul 3: Fællesskaber**

Hvert af de fire moduler beskriver hhv.

- 1) Tekst med baggrundsviden til dig som ung-til-ung dialogskaber
- 2) Drejebog for et besøg af ca. 4 timers varighed, brudt ned i tilpassede øvelser udvalgt i forhold til temaet, samt henvisninger til mere uddybende øvelsesbeskrivelser eller supplerende materialer i Værktøjskassen.

Med de her præsenterede temamoduler med detaljerede drejebøger og øvelsesbeskrivelser kan du gå ud og facilitere dialogforløb – selvom du endnu ikke er en erfaren dialogskaber. Det er tænkt som et udgangspunkt, og i takt med at du opbygger erfaringer, er du er velkommen til at sammensætte, tilpasse og videreudvikle med afsæt i den viden, du opbygger som dialogskaber.

Ikon-forklaring

Link til videoklip

Brug af flipover

Henv isning til Værktøjskassen

Brug af computer

Definition

Citat

Opgave

Indsigt

Hvis du vil vide mere

Link til hjemmeside

4.1 Grundmodul: God dialog og debatkultur

I dette grundmodul bliver deltagerne introduceret til de grundlæggende principper for dialog, samt hvordan dette adskiller sig fra diskussion. Dette modul skal fungere som trædesten for de følgende temamoduler, og det er her, deltagerne tilegner sig grundlæggende færdigheder i dialogisk samtale. Modulet kan endvidere anvendes som et selvstændigt en-dagsforløb, hvor der ikke er specificeret et ønsket tema på forhånd.

Læringsmål for deltagerne i grundmodulet

På grundmodulet skal deltagerne præsenteres for forskellige tilgange og øvelser med henblik på at udvikle deres evner til:

- At få en forståelse af dialogens principper
- At deltage i en dialogisk samtale
- At skelne imellem dialog og diskussion samt sprogbruget i disse
- At kunne nedtrappe en konflikt og vende den til dialog
- At opnå øget indsigt i koblingen mellem god dialog og demokrati.

4.1.1 Tekst til din forberedelse som dialogskaber

Begrebet dialog bruges ofte om en samtale mellem to mennesker, men dialog er mere end det. Det er ikke kun en samtale, men en kommunikationsform, der fokuserer på gensidig forståelse. I dialogen er det den undersøgende og nysgerrige kommunikation, der er i fokus, hvor man lytter, stiller spørgsmål og søger at forstå hinanden.

Dialog handler om at finde et fælles ståsted. Det handler ikke kun om at komme med sin egen mening, men i lige så høj grad om at lytte til andres mening og på den måde finde en fælles forbindelse og blive klogere på, hvad man selv tænker, og hvad den anden tænker.

Definition

Ordet dialog kommer af det græske ord dialogos, som betyder samtale. Dialog udgøres af tovejskommunikation, fx en samtale mellem to personer, i hvilken der udveksles argumenter om et afgrænset emne. (Den Store Danske)

I dialogen ønsker vi at møde hinanden og lære af hinanden. Vi ønsker at blive klogere på os selv og den anden. Dialogen kan ofte gøre os klogere, fordi den fører til nye forståelser. I dialogen må vi dog forvente og være forberedte på, at den anden tænker og mener noget andet end os selv. Når det sker, skal vi prøve at dykke ned i og forstå baggrunden for og indholdet i uenigheden – for måske at kunne overvinde uenigheden og gøre den interessant i stedet for bare at fokusere på at være uenige. På den måde kan vores forskelligheder blive til en ressource frem for en forhindring. Hensigten med dialogen er nemlig ikke, at alle skal tænke eller mene det samme eller overbevise den anden om, at man selv har ret. I stedet er formålet med dialogen at undersøge, forstå og lære.

Dialog kan medvirke til at nedbryde fordomme og skabe forståelse for de forskellige, der er imellem mennesker. Dialogen kan bruges til at nuancere vores verdenssyn og udvide vores horisont. Under de rigtige betingelser kan dialogen altså gøre os klogere på hinanden og skabe fælles læring. Dialogen kan etablere et rum, hvor alle bliver lyttet til, taget alvorligt og mødt med respekt, tolerance og nysgerrighed. Det har en stor betydning ikke bare for det enkelte menneske, men også for opbygningen af tillid mellem mennesker.

At være i dialog kan lyde let. Men en dialog er ikke noget, der bare er der. Det er noget, man skaber sammen. Det er lettest at være i dialog med nogen, man er enig med, for så kan man bekræfte hinanden. Det er straks meget mere udfordrende at være i dialog med en, som man er uenig med. Og det kan derfor

kræve nogle særlige spilleregler. Når vi fx diskuterer, er vi meget optagede af at overbevise den anden om, at vi har ret, og mange ophedede diskussioner ender måske i uenighed og uvenskab, fordi vi glemmer at lytte til hinanden og prøve at forstå baggrunden for hinandens synspunkter. Det er altså ikke altid let at opretholde den gode dialog.

Den gode dialog versus den ophedede diskussion

Når man taler om den gode dialog og skal forklare, hvordan det er en særlig form for kommunikation, kan det give mening at stille det op mod noget, der adskiller sig fra dialogen. Det kan være svært at trække en klar skillelinje mellem forskellige kommunikationsformer, men for at illustrere, hvad der gør dialog til en særlig kommunikationsform, er det som eksempel illustreret herunder, hvordan den gode dialog og den ophedede diskussion adskiller sig fra hinanden.

Den gode dialog:

- Vi vil gerne lære noget
- Vi vil gerne forstå
- Vi lytter for at blive klogere
- Vi udtrykker vores værdier og holdninger så klart og tydeligt som muligt
- Vi rummer hinandens forskelligheder

Mål: At forstå og lære af hinanden

Den ophedede diskussion:

- Vi vil gerne vinde
- Vi forsøger at overbevise med argumenter
- Vi lytter for at finde fejl eller mangler
- Vi lytter utålmodigt og tager ordet, når vi får chancen
- Vi forsvarer os selv
- Vi bliver mere ens eller tilpasser os
- "Taberen" overgiver sig

Mål: At vinde og få ret

I ovenstående illustration er skillelinjen mellem dialog og ophedet diskussion

trukket op. Denne forskel kan imidlertid også illustreres som i et kontinuum, hvor dialogens formål i den ene ende er at forstå og lære af hinanden, mens den ophedede diskussion med et ensidigt fokus på at vinde og få ret, ligger i den anden ende af kontinuummet. Der imellem ligger dog en række mellemformer – herunder diskussioner baseret på saglig argumentation og lyttende deltagere. Diskussionen er således ikke en dårlig kommunikationsform i et demokrati. Det er en naturlig del af den demokratiske meningsudveksling, at man søger at overbevise hinanden gennem argumentation.

Udfordringen ved den ophedede diskussion kan imidlertid være, at det eneste formål med diskussionen bliver at overbevise andre om, at man har ret. I den ophedede diskussion tager man udgangspunkt i egne fastlåste synspunkter og forsøger at overbevise den anden om, at det er de rigtige synspunkter. På den måde er ens egne synspunkter ikke til diskussion, fordi man opfatter sine egne holdninger som sandheden. I sådan en situation bliver det svært at komme udover uenigheden og dermed lære noget nyt om sig selv og hinanden eller den problemstilling, som man taler om.

I kontrast til den ophedede diskussion er formålet med dialogen at lytte, stille spørgsmål og prøve at forstå hinanden. I en dialog er der ikke kun én sandhed, men flere. Her er målet at tolerere hinandens sandheder og forskellige perspektiver på en problemstilling og at forsøge at rumme, at vi er forskellige. I dialogen accepteres det, at vi kan bidrage til noget fælles uden at gå på kompromis med vores egne synspunkter. Den danske teolog, debattør og demokratitænkter, Hal Koch, skrev, at den demokratiske vej til at finde en løsning på en problemstilling var, at man¹⁰:

"[...] gennem en samtale mellem stridende parter søger at få sagen belyst, og at de samtalende parter virkelig bestræber sig for – og det må ikke glemmes – gennem samtalen at nå til en rigtigere og rimeligere forståelse af konfliktens problem. Dette er demokrati. Det er samtalen (dialogen) og den gensidige forståelse og respekt, som er demokratiets væsen [...] den ufrugtbare debat [er den], hvor ingen har øre og sind åbent for modpartens argumenter."

Hal Koch (1945)

Den gode samtalepartner

Hvis vi vil møde et andet menneske i dialog, må vi tilsidesætte vores forestillinger om, hvordan den anden er eller skal være. I stedet må vi møde den anden lige der, hvor vedkommende er. Dialog kan være en sårbar situation, hvor den andens reaktioner på vores holdninger betyder meget. En lille kropslig eller sproglig afvisning kan hurtigt få os til at føle os udleverede eller sårede. Hvis man føler sig såret, er det normalt at gå i forsvarsposition. På den måde kan dialogen blive til en ophedet diskussion, hvor man graver grøfter i stedet for at bygge broer mellem hinanden. Derfor er en væsentlig betingelse for en god dialog, at man skaber trygge og tillidsfulde rammer, hvor sårbarhed og usikkerhed kan udtrykkes, og hvor forskellige holdninger mødes med respekt.

Værdierne respekt, nærvær, empati og nysgerrighed er en forudsætning for den gode dialog. I en dialog er der altid mindst to parter, der på skift lytter og fortæller. Begge parter har ansvar for, at dialogen forbliver konstruktiv.

Som FORTÆLLER er det vigtigt at

- Vise tillid til den, der lytter ved at turde give noget af sig selv og betro sig
- Være modig, ærlig og oprigtig
- Sætte ord på sine tanker og følelser (være beskrivende i sin fortælling)
- Være tålmodig med modtageren ved at give plads til respons og uddybning, hvis det er svært at forstå.

Som LYTTER er det vigtigt at:

- Være tilbageholdende med gode råd
- Lytte aktivt og være nærværende
- Være nysgerrig
- Give plads til at lade den anden fortælle (være mere interesseret end interessant)
- Sætte sig i den andens sted.

Dialog – en hjørnesten i vores demokratiske samfund

Dialog er essensen i den demokratiske samtale og en af grundpillerne i vores demokratiske samfund.

Opgave

For at få sat nogle ord og billeder på dialogens betydning i demokratiet, kan du se videoen "Den demokratiske samtale" via linket her: <https://youtu.be/Z3V2sXfpqEU>

Videoen sætter ord på den usikkerhed, der kan være forbundet med at sige, hvad man mener, behovet for tillid mellem mennesker, og vigtigheden af, at alle har muligheden for og benytter sig af retten til at give udtryk for, hvad de mener. Herudover sætter videoen ord på, hvordan samtalen i hverdagen udgør et af fundamentene i demokratiet, og hvordan demokratiet starter i de samtaler, som foregår mellem mennesker hver dag – fysisk og på de sociale medier. Endelig understreger videoen vigtigheden af, at der i det demokratiske samfund er enighed om et sæt spilleregler for, hvordan man taler med hinanden, så alle oplever en reel mulighed for at kunne give sin mening til kende og deltage i den demokratiske samtale.

Når du ser videoen, kan du med fordel reflektere over spørgsmålene: Hvilken rolle spiller dialog og debat i demokratiet? Og hvad kan man gøre for at skabe betingelser for god demokratisk dialog og debat? I grupper af unge? I familier? I offentlige rum – herunder på sociale medier?

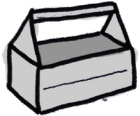
Denne refleksionsøvelse vil være et godt afsæt for arbejdet i temamodul 1: Demokrati og medborgerskab. I kan anvende den som afsæt for jeres egen forberedelse, men I kan også vælge at inddrage deltagerne ved at inddrage videoen som det sidste punkt i grundmodulet med ungegruppen (se nedenstående drejebog og alternativ til sidste øvelse).

På side 28 gives et bud på en drejebog for grundmodulet, som du kan bruge på den første dag, hvis du skal facilitere et dialogforløb af flere besøg, eller som en åben og introducerende workshop om dialogskabelse, hvis der kun er tid til ét dialogmøde.

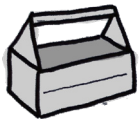
HANDLING

Drejebogen er designet til en dag med en varighed af 4 ½ time. Drejebogen er vejledende og kan justeres efter behov og den tid, der er til rådighed.

Vi anbefaler altid at starte med en check-in og/eller en icebreaker-øvelse, samt med at etablere "Reglerne for rummet" (se øvelsen i Værktøjskassen s. 20). Herefter kan indholdet justeres med brug af forskellige øvelser samt forskellige varianter af de enkelte øvelser i Værktøjskassen, afhængig af hvilken gruppe I skal ud til, hvilke temaer I på forhånd ved, er interessante for gruppen, samt hvad der evt. dukker op under dialogen med gruppen undervejs i forløbet.

Som afslutning på dagen anbefales det altid at slutte af med en opsamling og evt. en check-out øvelse, der afrunder dagen ved at få deltagerne til at reflektere over dagens udbytte, og hvad de tager med sig fra det, I har været igennem sammen (se Værktøjskassen, s. 19).

Vil du vide mere?

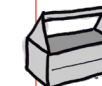
- Mette Lindgren Helde (2012). Dialoghåndbogen. Kunsten at føre dialog og facilitere dialogworkshops. København: DUF og CfK.
- Nethe Plenge og Michael Højlund Larsen (2003). Samtalebogen. København: Gyldendal. Brugbar, systematisk og samtidig grundig bog om at føre professionelle samtaler, og om hvordan den vanskelige kunst at føre en dialog kan virkeliggøres. Bogen er skrevet i et for fagbøger usædvanligt autentisk og civiliseret sprog. Gode opslag om f.eks. "Gode spørgsmål" og "Feedback".

4.1.2 Drejebog til Grundmodul: Dialog

Tid: ca. 4,5 time	Aktivitet	Varighed (min.)	Formål/forventet udbytte	Materiale
9:00-9:20	Præsentation og Øvelse: Check-in	20	At skabe en tryk ramme for dialogen ved, at alle deltagerne får mulighed for at sige noget, f.eks. ved at præsentere sig selv.	Værktøjskassen s. 19
9:20-9:50	Icebreaker: Før-måling og gruppedrøftelse	30	Måling skal bruges til at tage gruppens temperatur i forhold til manualens temaer. Målingen kan ligeledes danne udgangspunkt for en åben snak i klassen om de spørgsmål, som deltagerne er blevet stillet.	Kahoot-survey til før-måling (evaluering) Værktøjskassen s.42
9:50-10:05	Øvelse: Reglerne for rummet	30	At skabe trygge rammer for dagen og enighed om, hvilke spilleregler I skal arbejde ud fra. At deltagerne opnår viden om, hvad en god debatkultur er og får konkrete redskaber til at udøve den.	Tavle eller flipover til at skrive på Værktøjskassen s. 20
10:05-10:15	Øvelse: Hvad er dialog?	10	At finde ud af, hvor gruppens niveau er At få gruppen i tale At "tune" gruppen ind på dagens program	Tavle eller flipover til at skrive på Værktøjskassen s. 25
10:15-10:25	Oplæg: Dialog og samtaleteknik	10	At introducere eleverne for begrebet dialog, og hvad dette indebærer.	Evt. plancher eller anden præsentation af oplægget Værktøjskasse s. 5
10:25-10:35	PAUSE	10		
10:35-10:45	Øvelse: Hvad er konflikt?	10	At finde ud af, hvor gruppens niveau er At få gruppen i tale At 'tune' gruppen ind på forskellen på konstruktiv dialog og ukonstruktiv konflikt	Tavle eller flipover til at skrive på Værktøjskassen s. 26
10:45-11:00	Oplæg: Konflikt- og konfliktnedtrapning	15	At introducere deltagerne for begrebet konfliktnedtrapning, og hvad dette indebærer.	Tavle eller flipover til at skrive på Værktøjskassen s. 9
11:00-11:20	Øvelse: Konflikt-trappen	20	At gøre konfliktrappen og konfliktskytrappen anvendelig for deltagerne. At give deltagerne en forståelse for, hvordan man bevæger sig op og ned ad konfliktrappen.	Evt. plancher eller anden præsentation af oplægget Værktøjskassen s.27

Tid: ca. 4,5 time	Aktivitet	Varighed (min.)	Formål/forventet udbytte	Materiale
11:20-12:00	FROKOST	40		
12:00-13:30	Alternativ eftermiddag: Dialogspil	90	Som et alternativ til nedenstående forslag til program efter frokost kan I anvende dialogspillet til at starte dialoger blandt deltagerne om de forskellige tematikker, som dialogskaberne berører i forløbet med afsæt i relevante dilemmaer og cases, som deltagerne skal drøfte og forholde sig til.	Dialogskabernes Dialogspil
12:00-12:10	Oplæg: Jeg-sprog og du-sprog	10	At introducere deltagerne til begreberne jeg-sprog og du-sprog, og hvad disse indebærer.	Konflikttrappen og konfliktskytrappen på hver sin flipover. To små figurer (pige/dreng) Tape/elefantsnot Værktøjskassen s. 13
12:10-12:40	Øvelse: Jeg-sprog og du-sprog	30	At øve sig i at tale i jeg-sprog At opleve, hvordan det er at blive talt til med jeg-sprog og du-sprog	Evt. plancher eller anden præsentation af oplægget Værktøjskassen s. 28
12:40-12:50	Energizer: Dan en række	30	At få deltagerne til at bevæge sig og kommunikere med hinanden ved hjælp af kropssprog.	Værktøjskasse s. 21
12:50-13:15	Alternativ afslutning: Video	25	Som alternativ til oplæg og øvelsen SLÅ-GÅ-STÅ kan I se videoen "Den demokratiske samtale" og i gruppen drøfte spørgsmålet: Hvilken rolle spiller dialog og debat i demokratiet? Og hvad kan vi gøre for at skabe betingelser for god demokratisk dialog og debat? I ungegruppen? I familien? I offentlige rum – herunder på sociale medier?	Videoen "Den demokratiske samtale": https://www.youtube.com/watch?v=Z3V2sXfpqEU&feature=youtu.be , PC, Projektor
12:50-12:55	Oplæg: SLÅ-GÅ-STÅ	5	At introducere deltagerne for begreberne SLÅ-GÅ-STÅ, og hvad disse indebærer.	Tavle eller flipover til at skrive på Værktøjskassen s. 15
12:55-13:15	Øvelse: SLÅ-GÅ-STÅ	20	At udfordre deltagerne til at reflektere over, hvordan de selv reagerer i en konflikt.	Evt. plancher eller anden præsentation af oplægget 3 skilte med hhv. "SLÅ", "GÅ" og "STÅ". Værktøjskassen s. 29
13:15-13:35	Øvelse: Check out	20	At afrunde dagen og få deltagerne til at reflektere over dagens udbytte	Værktøjskassen s.19

4.2 Temamodul 1: Demokrati og medborgerskab

Dette temamodul handler om demokrati og medborgerskab – herunder en række undertemaer såsom medbestemmelse og medansvar, rettigheder og pligter, samt demokratiske værdier som ytrings-, religions- og forsamlingsfrihed. Temamodulet har til formål at øge unges kritiske refleksion over og bevidsthed om egne standpunkter og troen på, at disse har værdi og betydning. Dette er centralt for at udvikle unges demokratiske selvtillid og handlekompetencer, hvilket er med til at styrke deres oplevelse af at være ligeværdige og kompetente medlemmer af det demokratiske fællesskab.

Læringsmål for deltagerne under temamodul 1

Gennem dialogiske øvelser inden for temaet Demokrati og medborgerskab, som i som dialogskabere præsenterer de unge deltagere for, vil deltagerne udvikle kompetencer og få praktisk erfaring med:

- At deltage i en demokratisk samtale med brug af regler for god debatkultur
- At øge evnen til kritisk refleksion
- At træne evnen til at lytte til og acceptere hinandens forskellige holdninger og meninger
- Opøve øget bevidsthed om eget verdenssyn og egne standpunkter samt troen på, at disse har værdi og betydning
- At øve sig i at argumentere for deres holdninger
- At opnå viden om og praktisk kendskab til brugen af deres demokratiske rettigheder, pligter og ansvar
- At træne evnen til at handle og deltage i det (nære) samfund, de lever i.

4.2.1 Tekst til din forberedelse som dialogskaber

Herunder præsenteres en række forskellige teoretikere og praktikerer perspektiver på begrebet demokrati og medborgerskab, som danner rammen for forståelsen af demokratibegrebet i temamodul 1.

Demokrati

Ordet demokrati kommer af græsk demos – 'folk', 'pøbel' – og kratos – 'magt, herredømme, vælde, styre'. De to bestanddele i denne definition, folk og styre, er gennem tiderne blevet fortolket meget forskelligt¹¹, og begrebet demokrati kan derfor være vanskeligt at finde en enkelt og entydig definition på.

I Danmark definerer bl.a. professor Georg Sørensen fra Institut for Statskundskab på Aarhus Universitet demokrati i hhv. en snæver og en bred forståelse:

Den snævre forståelse er, at befolkningen selv vælger sine ledere gennem frie og lige valg. **Den brede forståelse** inddrager alle aspekter af menneskers tilværelse – socialt, økonomisk og politisk. Demokrati er, når mennesker frit og på lige vilkår kan tage beslutning om alle forhold, der vedrører deres liv. I lighed hermed sagde Hal Koch om demokrati :

”Demokratiet er ikke et system, der skal gennemføres, men en livsform, der skal tilegnes. Det drejer sig om et sindelag, der skal bibringes hvert nyt slægtled”.

Hal Koch (1945)

Grundlaget for demokrati er samtalen mellem mennesker, mente Hal Koch, for i et demokrati er der ikke én, men mange, der bestemmer – og derfor er vi nødt til at finde løsninger i fællesskab, også selvom vi måske er rygende uenige.

Denne brede forståelse af demokrati er bl.a. repræsenteret af Hal Kochs tanker om demokrati som en livsform, og noget man skal lære, mærke og få til at vokse indefra. Den demokratiske samtale og dialog er central, fordi det er herigennem, vi kan forsøge at forstå hinandens forskellige synspunkter og livssituationer. Dette er særlig vigtigt i en verden, hvor der er stor mangfoldighed i forhold til holdninger, livsformer og etnicitet. At forstå demokrati som både styreform og livsform fremmer forståelsen for demokratiske beslutninger og deres legitimitet.

Medborgerskab

Medborgerskab handler grundlæggende om, at alle borgere er fuldgyldige og ligeværdige medlemmer af det politiske samfundsfællesskab. Det indebærer blandt andet, at borgerne har pligter og rettigheder, som de gør brug af, ligesom det indebærer, at borgerne tager aktivt del i samfundslivet og gives lige muligheder for at få indflydelse i samfundet. Derudover rummer medborgerskabsbegrebet også borgernes identitet, tillid til hinanden, deres gensidige anerkendelse og følelse af at høre til og at være en del af fællesskabet.

Kymlicka & Norman (1995) samt Stray (2011) har eksempelvis skrevet:

"Demokratisk medborgerskab drejer sig om at lære at leve sammen i et stabilt, politisk fællesskab".

Kymlicka & Norman (1995)

"Demokratisk medborgerskab er med andre ord ikke begrænset til en status som statsborger. At være demokratisk medborger er også en rolle, som kræver kunnskaber, færdigheder, og værdier"

Stray (2011)

Tanken om medborgerskab har lange historiske rødder og kan føres tilbage til de græske bystater, hvor borgerne var moralsk forpligtede til at involvere sig i bystatens offentlige liv¹³. Siden oldtidens Grækenland har medborgerskabs-tanken udviklet sig i takt med revolutioner og samfundsforandringer, så man i dag taler om tre dimensioner af medborgerskab: *Rettigheder og pligter*, *Deltagelse*, samt *Identitet og tilhørsforhold*¹⁴.

Rettigheder og pligter drejer sig om de civile (fx forsamlings- og foreningsfrihed), politiske (fx stemmeret og valgret) og sociale rettigheder (fx ret til undervisning), som medborgere garanteres inden for det pågældende samfund, ligesom det samtidigt også drejer sig om pligten til at overholde landets love, yde til fælles-

skabet og efterleve grundlæggende demokratiske værdier – fx ved at efterleve pligten til at modtage 10 års uddannelse, betale skat, aftjene værnepligt og tage del i borgerligt ombud (ved at deltage som fx nævning eller domsmand).

Deltagelse handler om medborgernes sociale og politiske deltagelse og mulighed for indflydelse – både i det formelle politiske system, men også i den mere uformelle deltagelse i samfundslivet og civilsamfundet. Dette handler også om, at man har muligheden for at deltage i, øve indflydelse på og påvirke beslutninger af betydning for fællesskabet.

Identitet og tilhørsforhold er et spørgsmål om, hvordan man forholder sig til det politiske system, og hvordan man betragter og oplever sin egen rolle i forhold til samfundet. Dette handler om en tilslutning til grundlæggende politiske principper og en tillid til politiske og samfundsmæssige institutioner. Dertil handler det om at vise interesse for andre, føle et socialt ansvar for sig selv og fællesskabet, ligesom det også handler om at blive anerkendt og respekteret som medborger.

Demokratiets iboende dilemmaer

Et af de væsentligste dilemmaer i demokratiet handler om, hvor grænsen går for, hvilke holdninger vi kan rumme og acceptere inden for det demokratiske fællesskab. Det er fx lovligt at have antidemokratiske holdninger inden for det demokratiske fællesskab. Dette indebærer det iboende dilemma, at vi i et demokratisk samfund accepterer, at der er mennesker, som mener og udtrykker, at demokratiet helt eller delvist bør afskaffes.

I det danske samfund og i store dele af verden tages vores demokratiske forståelse for givet. Der er dog også mennesker, som føler sig fremmede over for den måde, der tænkes demokrati på i det danske samfund, og som måske har svært ved at se værdien i at leve demokratisk.

Og hvad gør vi så, når vi møder mennesker, der giver udtryk for antidemokratiske holdninger eller har svært ved at se værdien i at leve demokratisk? Der er ikke nødvendigvis noget klart svar på spørgsmålet, men vi bliver nødt til at forholde os til det – som dialogskabere og som borgere i et demokratisk samfund under forandring.

En grundlæggende præmis i et demokratisk samfund er, at vi som borgere har retten til at give udtryk for vores holdninger. Det er en del af vores ytringsfrihed og en forudsætning for at give alle muligheden for at deltage i den demokratiske samtale. Vi skal i den forbindelse også huske på, at ingen i demokratiet har retten til at være hævet over modstand eller kritik, hvis de giver udtryk for en holdning, som andre er uenige i. Det er demokratiets spilleregler.

En anden væsentlig demokratisk præmis er, at vi møder holdninger, som vi er uenige i eller har svært ved at forstå, med nysgerrighed og gennem dialog gør det muligt at komme til at forstå, hvad der ligger til grund for den pågældende holdning. Før vi kritiserer eller udtrykker uenighed, må vi spørge og lytte for at undgå misforståelser og konflikt.

Din rolle som dialogskaber er derfor ikke at fungere som dommer eller ekspert, der skal tage direkte stilling, når deltagerne giver udtryk for en holdning, som du måske har svært ved at forstå eller er uenig i. Din rolle er at invitere til refleksion og dialog. Hvis du møder holdninger, som du selv har svært ved at forstå eller er uenig i, eller som måske er direkte antidemokratiske, er det ikke din opgave at modargumentere. Din opgave er i stedet at spørge og invitere den enkelte og gruppen til at reflektere over den holdning, der bliver givet udtryk for. Dit fokus er at gøre deltagerne i stand til at reflektere og indgå i dialog med hinanden – ikke at fortælle dem, hvad der er rigtigt og forkert. Det er her, dine redskaber og evner til dialogskabelse bliver endnu mere relevante.

Du skal således som udgangspunkt stadig invitere til refleksion og dialog. Hvis du i et sjældent tilfælde skulle møde racistiske udtalelser eller tilskyndelse til vold, kan du afklare og afslutte hensigtsmæssige udtalelser i gruppen ved at henvise til, at opfordring til vold og had er ulovligt og strafbart – selvom vi har ytringsfrihed.

Ytringsfrihedens juridiske rammer og begrænsninger

I Danmark er ytringsfriheden juridisk defineret i Grundlovens § 77, hvor der står: "Enhver er berettiget til på tryk, i skrift og tale at offentliggøre sine tanker, dog under ansvar for domstolene. Censur og andre forebyggende forholdsregler kan ingensinde på ny indføres."

Grundlovens § 77 slår fast, at vi i Danmark har lov til at ytre os frit uden at blive kontrolleret af en myndighed. Når vi taler om en ytring, bruger vi det som en samlebetegnelse, der dækker over det at udtrykke sin mening – uanset om det er gennem fx aviser, de sociale medier, kunst eller TV.

En vigtig pointe er imidlertid også, at man ytrer sig "under ansvar for domstolene". Vi kan altså blive straffet for vores ytringer under særlige omstændigheder. Som udgangspunkt har vi meget få love mod ytringer, ligesom domstolene har valgt at give meget milde straffe til de få, som bliver straffet for deres ytringer. Rent juridisk er ytringsfriheden i Danmark dog begrænset af bl.a. af følgende love:

- Straffelovens § 266b (racismeparagraffen): Ifølge paragraffen kan enhver straffes, der "offentligt eller med forsæt til udbredelse i en videre kreds fremsætter udtalelse eller anden meddelelse, ved hvilken en gruppe af personer trues, forhånes eller nedværdiges på grund af sin race, hudfarve, nationale eller etniske oprindelse, tro eller seksuelle orientering".
- Straffelovens § 266 og § 266a (trusler og opfordring til vold og hærværk): Disse paragraffer i straffeloven angår dem, der "truer med at foretage en strafbar handling" og dem, der "tilstræber at fremkalde voldshandlinger eller hærværk".
- Straffelovens § 267 (injurieparagraffen): Denne paragraf betyder i praksis, at man ikke offentligt må beskyldte en person for at være noget grimt, som den person ikke er (fx ved at kalde en politiker racist).
- Straffelovens § 136 og 136 stk. 2: Ifølge disse paragraffer kan man blive straffet, hvis man tilskynder til forbrydelser generelt. Derudover overtræder man også loven, hvis man offentligt klart bifalder eller udtrykker støtte til forbrydelser mod statens selvstændighed og sikkerhed (herunder terrorisme).

Vi har i Danmark altså formel ytringsfrihed, men den er ikke total. Og vi kan altså i særlige tilfælde blive holdt ansvarlige og straffet for de ting, vi siger og giver udtryk for.

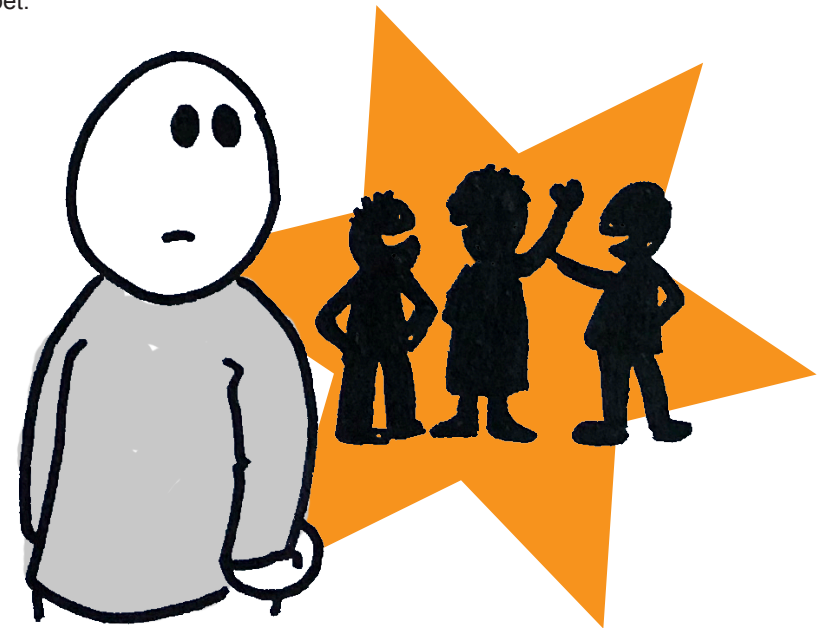
Når medborgerskabet udfordres

At udfolde rollen som demokratisk medborger kan være en udfordring. Ikke alle anser og føler sig som en del af det demokratiske fællesskab og har dermed svært ved at identificere sig med kravene i dette. Der kan være flere forskellige årsager til dette.

Nogen har en stærk følelse af uretfærdighed, mens andre mener, at politikere er hykleriske og siger ét, men gør noget andet. Nogen oplever, at de tilhører et mindretal i befolkningen (fx seksuelt, kulturelt eller etnisk), og det kan betyde, at de har en oplevelse af ikke at blive hørt eller forstået, eller ikke at kunne gøre sig selv og sine holdninger gældende. Mange unge føler sig ikke i stand til at se, hvordan de kan gøre deres handlinger og meninger gældende og påvirke politiske beslutninger lokalt, regionalt og nationalt. De oplever måske ikke medborgerskabet som en reel mulighed. Dette er blevet beskrevet som unges følelse af udenforskab – en oplevelse af at være sat uden for vigtige sammenhænge, ikke høre til, ikke være med eller passe ind i fællesskaber, uddannelsesinstitutioner og arbejdsliv¹⁵. Deres demokratiske identitet og tilhørsforhold er derfor kraftigt reduceret, hvorfor det måske også kan være svært for de pågældende unge at forstå, hvorfor de i så fald skulle efterleve de pligter, som følger med deres demokratiske medborgerskab.

I mere ekstreme tilfælde kan der opstå en situation, hvor unge oplever en mangel på anerkendelse i deres nære hverdagsliv eller går rundt med en generel følelse af at være udenfor eller blive diskrimineret og i øvrigt ikke synes, at de har muligheder i forhold til uddannelse eller arbejde. Dette kan resultere i, at nogle unge orienterer sig mod andre fællesskaber – fx kriminelle miljøer og bander, hvor de oplever, at de har lettere ved at få adgang til status, tilhørsforhold og respekt. I disse fællesskaber kan der opstå en modkultur til det samfundssystem, som de oplever at være udelukket fra. De pågældende unge kan således udvikle et egentligt modborgerskab, hvor de vender sig aktivt mod samfundet og dermed også det demokratiske fællesskab¹⁶.

Som dialogskaber skal du derfor overveje, hvad du gør, hvis én i klassen giver udtryk for ikke at være en del af det demokratiske fællesskab eller ikke ønsker at bidrage til det fælles og leve op til den deltagelsespligt, som følger med medborgerskabet.

Ligesom i spørgsmålet om det demokratiske dilemma, er din rolle som dialogskaber heller ikke her at fungere som dommer eller ekspert. Du skal stadig invitere til refleksion og dialog, og her er din opgave at spørge og invitere den enkelte og gruppen til at reflektere over den holdning, der bliver givet udtryk for. Her er dine redskaber og evner til dialogskabelse igen centrale. Du kan eksempelvis overveje at spørge klassen eller gruppen, hvad de tænker, når de hører, hvad der bliver givet udtryk for. Du kan også bede både den enkelte og gruppen overveje, hvad der kan gøres for, at man føler sig en del af det demokratiske fællesskab og dermed oplever at nyde de rettigheder og efterleve de pligter, som følger med det demokratiske medborgerskab. Din opgave er således altid at holde fast i dialogen. Det er dit ståsted.

Behovet for viden, selvtillid og kompetencer som demokratisk medborger

I arbejdet med temaet Demokrati og medborgerskab er der en væsentlig skelnen mellem begreberne demokratisk viden – dvs. at unge ved noget om demokrati – og demokratisk selvtillid – i form af at deltagerne udvikler demokratiske handlekompetencer, fx i form af evnen til at indgå i dialog med andre med forskellige holdninger og synspunkter.

Nogle af de undertemaer, du kan komme ind på, og spørgsmål, du kan lægge op til at drøfte med ungegruppen, fremgår af nedenstående oversigt.

Viden om det formelle demokrati (demokratiet som styreform) gælder fx viden om:

- **Ungedemokrati og medbestemmelse** på deres skole, klub eller forening: Hvad har de af rettigheder og muligheder for medbestemmelse? Og hvordan kan de gøre deres indflydelse gældende?
- **Det kommunale demokrati:** Hvad er en kommunalbestyrelse? Hvilken betydning har den? Hvad beskæftiger den sig med? Og hvordan kan man som borger påvirke politikerne?
- **Det øvrige politiske system;** regionerne, folketinget, regeringen: Hvad beskæftiger henholdsvis regionerne og folketinget sig med? Hvordan har man som borger indflydelse på den politik, der føres?
- **Demokratiet i foreningslivet:** Hvad vil det sige at være en forening? Hvordan fungerer demokratiet i en forening? Og hvordan kan man selv være med til at påvirke/få indflydelse på, hvordan foreningen skal fungere?

Særligt opbygning af **demokratisk selvtillid og handlekompetencer** er fokus for dette temamodul. Her kan fx arbejdes med og drøftes:

- **Den demokratiske samtale:** Hvorfor er samtalen essentiel for demo-

kratiet? Hvad er god debatkultur? Hvordan undgår man at dæmonisere hinanden og lære at lytte?

- **Det demokratiske fællesskab:** Hvilke demokratiske fællesskaber indgår vi i? Hvad vil det sige at være medborger og tage ansvar for fællesskabet? Hvilke muligheder, rettigheder og pligter knytter sig til det demokratiske fællesskab? Hvordan kan fællesskabet få ting til at udvikle sig?
- **Ytringsfrihed og respekt for andres holdninger:** Hvad vil det sige, at vi har ytringsfrihed? Hvor går grænsen for, hvad vi må sige? Hvorfor er respekt for andres holdninger og livsformer centralt i et demokrati? (se nedenstående Oplæg til refleksion samt afsnit om Spørgsmål og spørgeteknikker i Værktøjskassen s. 16)

Oplæg til egen refleksion og evt. drøftelse: Hvad betyder ytringsfrihed for vores dialog og samtaler i samfundet?

For at tage en drøftelse af ytringsfrihedsbegrebet op i ungegruppen kan der tages udgangspunkt i konkrete, aktuelle eller historiske begivenheder, fx

Afskaffelse af blasfemiparagraffen:

- Indtil juni 2017 havde vi i Danmark en blasfemiparagraf, som forbød offentlig forhånelse af lovligt bestående religionssamfunds lærdomme. Straffelovens § 140 blev populært kaldt blasfemiparagraffen og lød: »Den, der offentlig driver spot med eller forhåner noget her i landet lovligt bestående religionssamfunds troslærdomme eller gudsdyrkelse, straffes med bøde eller fængsel indtil 4 måneder«.
- Blasfemiparagraffen blev efter megen debat i folketinget afskaffet d. 2. juni 2017. Artiklen "Bliv klogere på blasfemiparagraffen: For og imod" publiceret i Politiken d. 31.31. maj 2017 ridser positionerne i debatten op. Artiklen kan tilgås via linket: <http://politiken.dk/indland/politik/art5972783/For-og-imod>

Overvej selv og drøft evt. med ungegruppen: Hvilke argumenter er der for og imod blasfemiparagraffens afskaffelse? Hvilke hhv. positive og negative betydninger kan det få for samfundsdebatten?

- **Den politiske dagsorden:** Hvad vil det sige at sætte noget på dagsordenen? Hvad er sammenhængen mellem den offentlige debat og den politiske dagsorden? Hvad kan man selv gøre for at sætte noget på den politiske dagsorden?
- **Kritisk refleksion:** Hvordan spotter man fake news? Hvordan er man kildekritisk, og hvad vil det sige først at tage stilling, når man har et oplyst grundlag at gøre det på?

Vil du vide mere?

Koch, Hal (1995 [1945]). Hvad er demokrati? København: Gyldendal. Se i øvrigt uddraget fra kapitlet "Ordet eller sværdet" her: http://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/hal-koch-ordet-eller-svaerdet-1945/?no_cache=1

Folketingets undervisningsfilm om "Dit Demokrati", hvor både den snævre og brede forståelse af demokrati belyses. Der er særligt fokus på demokrati som styreform, men demokrati som livsform og samtale belyses også: <http://www.ft.dk/da/undervisning/undervisningsfilm>

Soei, Aydin. (2011). Vrede unge mænd. Optøjer og kampen for anerkendelse i et nyt Danmark. København: Tiderne Skifter.

Wulf-Andersen, Trine, Reidun Follesø & Terje Olsen (2016). Unge, udenforskab og social forandring. Nordiske perspektiver. Frederiksberg C: Frydenlund

Ibsen, Bjarne (2016): Unge, foreninger og demokrati, Center for Idræt, Sundhed og Civilsamfund, Syddansk Universitet

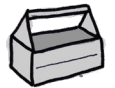
Viden og fakta om demokrati og folkestyret – se fx folketingets hjemmeside: <http://www.ft.dk/da/folkestyret>

Viden om unge, foreninger og demokrati – se fx Dansk Ungdoms Fællesråds hjemmeside: www.duf.dk

På næste side gives et bud på en drejebog for temamodulen Demokrati og medborgerskab, som du kan bruge – enten på dag 2 eller 3, hvis du skal facilitere et dialogforløb af flere besøg, eller som et enkeltstående temabaseret dialogmøde.

Drejebogen er designet til en dag med en varighed af 4 timer. Drejebogen er vejledende og kan justeres efter behov og den tid, der er til rådighed. Vi anbefaler altid at starte med en check-in og/eller en icebreaker-øvelse samt med at etablere "Reglerne for rummet" (se øvelsen i Værktøjskassen s. 20).

Herefter kan indholdet justeres med brug af forskellige øvelser samt forskellige varianter af de enkelte øvelser i Værktøjskassen, afhængig af hvilken gruppe I skal ud til, hvilke temaer I på forhånd ved, er interessante for gruppen, samt hvad der evt. dukker op under dialogen med gruppen undervejs i forløbet.

Som afslutning på dagen anbefales det altid at slutte af med en opsamling og evt. en check-out øvelse, der afrunder dagen ved at få deltagerne til at reflektere over dagens udbytte og hvad de tager med sig fra det, I har været igennem sammen (se Værktøjskassen s. 19).

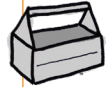

4.2.2 Drejebog til temamodul 1: Demokrati og medborgerskab

Tid: ca. 4 timer	Aktivitet	Varighed (min.)	Formål/forventet udbytte	Materiale
9:00-9:05	Reglerne for rummet, genopfriskning	5	At genopfriske spillereglerne for rummet	Regelsættet skrevet på enten tavle eller flipover
9:05-9:25	Øvelse: Korte møder Som kickstarter af dialogen om emnet kan I vise videoklipet "Dit Demokrati" og bruge denne som fælles referenceramme og inspiration til dialogen i gruppen (se tekstboks: "Vil du vide mere?" i afsnit 4.2.1. Tekst til din forberedelse som dialogskaber)	20	At dreje gruppen ind på emnet "Demokrati og medborgerskab".	Projektor PC Videoklip: http://www.ft.dk/da/undervisning/undervisningsfilm Værktøjskassen s.30
9:25-10:00	Øvelse: Rettigheder, pligter og ansvar	35	At tydeliggøre for eleverne, hvilke rettigheder de har, men at der altid følger forpligtelser og ansvar med en rettighed.	Små stykker papir/karton til at skriver rettigheder og pligter på Værktøjskassen s. 31
10:00-10:15	PAUSE	15		
10:15-10:35	Øvelse: Hvilken styreform foretrækker vi?	20	At give eleverne indsigt i forskellige styreformer: Diktatur, demokrati, konsensus eller anarki.	Værktøjskasse s.33
10:40-11:05	Spørgsmål: Brug de fire spørgeteknikker til at skabe horisontudvidende dialoger, evt. med afsæt i historie fra deltager eller case/egen historie	25	At få deltagerne til at reflektere over emner, som knytter sig til temaet, fx ytringsfrihed, følelse af modborgerskab vs. medborgerskab, handlekraft og følelse af at blive hørt. Herunder håndtere undertemaer udvalgt sammen med lærer/pædagog/voksen.	Værktøjskassen s. 16
11:05-11:40	Øvelse: Hvad vil vi arbejde for?	36	At få viden om det at leve i et handlingsdemokrati. At træne eleverne i at tage stilling og formulere, hvorfor de mener, som de gør. At træne eleverne i, at også mindretallets holdninger skal høres og respekteres.	Værktøjskassen s.32
11:40-12:10	FROKOST	30		

Tid: ca. 4 timer	Aktivitet	Varighed (min.)	Formål/forventet udbytte	Materiale
9:00-9:05	Energizer: 1-2-3	20	At skabe samhørighed, tryghed og energi ved, at gruppen får en sjov oplevelse sammen. Formålet er at få gruppen til at deltage aktivt og dermed skabe god dynamik.	Værktøjskassen s.22
9:05-9:25	Opsamling på øvelsen: Hvad vil vi arbejde for?	30	At få samlet godt op på alle de ideer, som kom på bordet, sådan at der ikke er nogen, der sidder tilbage med en følelse af, at deres ønske eller behov ikke blev taget seriøst. At snakke videre om, hvordan de udvalgte ideer kan realiseres.	
9:25-10:00	Øvelse: Check out	20	At afrunde dagen og få eleverne til at reflektere over dagens udbytte.	Værktøjskassen s. 19

4.3 Temamodul 2: Fordomme og forforståelser

Dette modul handler om fordomme og forforståelser. Modulet vil fokusere på, hvordan vi kan udforske og udfordre vores fordomme og forforståelser for at opnå en større forståelse for hinanden. I modulet vil der blive sat fokus på, at alle har forskellige syn på verden, og at det er okay ikke at være enige. Det er til gengæld vigtigt at opretholde en respekt over for hinanden og have en konstruktiv dialog med hinanden om vores forforståelser.

Læringsmål for deltagerne under temamodul 2

Gennem dialogiske øvelser inden for temaet Fordomme og forforståelser, som I som dialogskabere præsenterer de unge deltagere for, vil deltagerne udvikle kompetencer og få praktisk erfaring med:

- At reflektere over egne fordomme og forforståelser
- At lære at se tingene fra forskellige vinkler og opdage, hvordan det kan udvide ens forståelse af en problemstilling, samt at man kan ændre mening
- At få større forståelse for bevæggrunde og følelser bag forskellige holdninger
- At lære at sætte sig i andres sted.

4.3.1 Tekst til din forberedelse som dialogskaber

Fordomme og forforståelser er opfattelser, vi mennesker danner ud fra vores egen baggrund og livssyn. Vores holdninger bliver påvirket af mange forskellige faktorer som fx vores opvækst og opdragelse, vores erfaringer i mødet med andre mennesker gennem livet, forskellige grupper og helheden af sociale konstellationer, som vi tager del i, samt rammesættende kulturelle, politiske eller religiøse retninger og overbevisninger, som vi løbende påvirkes af i vores omgivelser.

Forforståelse

Vores erkendelse af verden kommer så at sige ingensteds fra, men har udgangspunkt i et bestemt verdenssyn eller meningshorisont. Vi har med andre ord som mennesker en forforståelse. Det er naturligt og normalt at have forforståelser, og det er vanskeligt – ja faktisk umuligt – at lægge vores forforståelser fra os i vores oplevelse og fortolkning af verden og de mennesker, vi møder¹⁷. Når vi møder verden via dialog, gælder det således ikke om at gå forudsætningsløst til værks, men om at lade døren stå åben for nye forståelser, der gennem samtale og nye erkendelser kan forme vores oprindelige forforståelse.

Det kan derudover være givende at reflektere og forsøge at blive klar over egne forforståelser i mødet med andre mennesker for at kunne møde andre med en større grad af åbenhed og nysgerrighed – og dermed lære nye ting om andre mennesker, som er anderledes end os selv. I den forbindelse er det også væsentligt at være opmærksom på, at de andre mennesker – ligesom os selv – er en del af forskellige grupper, sociale konstellationer og rammesættende kulturelle, politiske eller religiøse retninger og overbevisninger, som former deres måde at se verden på og påvirker den mening, som de giver udtryk for i dialogen.

For at opnå den bedst mulige dialog med vores viden om eksistensen af forforståelser, må vi altså interessere os for ikke bare vores egen, men også vores samtalepartners forforståelse, og vi må forsøge at forstå den mening, som vi selv og vores samtalepartner tilskriver verden, med udgangspunkt i den større helhed, som vi selv og vores samtalepartner er en del af. Verden er ikke lige til – den er kompleks og svær at nå til fuld erkendelse af. Det er kun ved hele tiden at forholde os reflekterende og åbent til vores eget og andres udgangspunkt, når vi fortolker det, vi hører og oplever, at vi kommer tættere på en mere fyldestgørende forståelse af vores samtalepartners ytringer og den sociale verden, som vi deler med hinanden.

Fordomme

Fordomme er – jf. nedenstående definition – ofte rettet imod en bestemt gruppe mennesker. Dette kan fx være fordomme om køn, etnicitet, seksualitet mv. Fordomme tager for det meste udgangspunkt i stærkt forenklede eller overdrevne beskrivelser af bestemte grupper.

Definition

En fordom er en hovedsageligt negativ holdning til et bestemt fænomen eller en bestemt gruppe. En fordom omfatter en række antagelser (stereotyper) om fænomenet eller gruppen, der bliver sat i et bestemt, oftest dårligt lys. Endvidere fremkalder en fordom oftest stærkt negative følelser, og endelig kan den give anledning til en række mulige adfærdsmæssige reaktioner over for den pågældende gruppe som diskrimination.

Fordomme er især knyttet til køn, race, etnicitet, alder, seksualitet og handicap af forskellig slags. Inden for hvert af disse områder finder man en række negativt ladede stereotyper og oftest også forskellige former for diskrimination. Traditionelle fordomme gælder kvinder, ældre, indvandrere, farvede, homoseksuelle og sindslidende. (Den Store Danske)

Nogle fordomme er meget udtalte i samfundet og kan have en mere eller mindre seriøs karakter, fx bruges "Kvinder kan ikke køre bil" ofte som en humoristisk vending, men er ikke desto mindre et udtryk for en fordom. Andre fordomme er sværere at tale om; dette kan fx relatere sig til religion eller seksualitet.

Et af problemerne med fordomme er, at de ofte er dannet ud fra et fejlagtigt grundlag. De opstår ofte ud af manglende kendskab til den anden person, fx en person med en særlig religiøs overbevisning, som man i virkeligheden ikke ved ret meget om (fx en buddhist, muslim eller indremissionskristen).

I stedet for at spørge nysgerrigt ind til dennes religion, drager vi ofte konklusioner ud fra noget, nogen har sagt, noget vi tænker, har hørt eller læst, eller

andre ting, som har formet vores forståelse af denne. På den måde udvikler vi ikke vores kendskab til – og vigtigst af alt vores personlige opfattelse og fortolkning af – hvad religionen betyder og de værdier eller livsperspektiver, den indeholder. Vi udfordrer ikke vores fordomme og udvikler hermed ikke vores viden og opnår ikke nye forståelser eller nye perspektiver.

I 2017 gik et dansk videoklip "Alt det vi deler" viralt på de sociale medier over hele verden. Klippet var en del af en reklamefilm for TV2, men blev delt over hele verden, fordi det udfordrede vores forforståelser, forindtagede antagelser og fordomme over for hinanden:

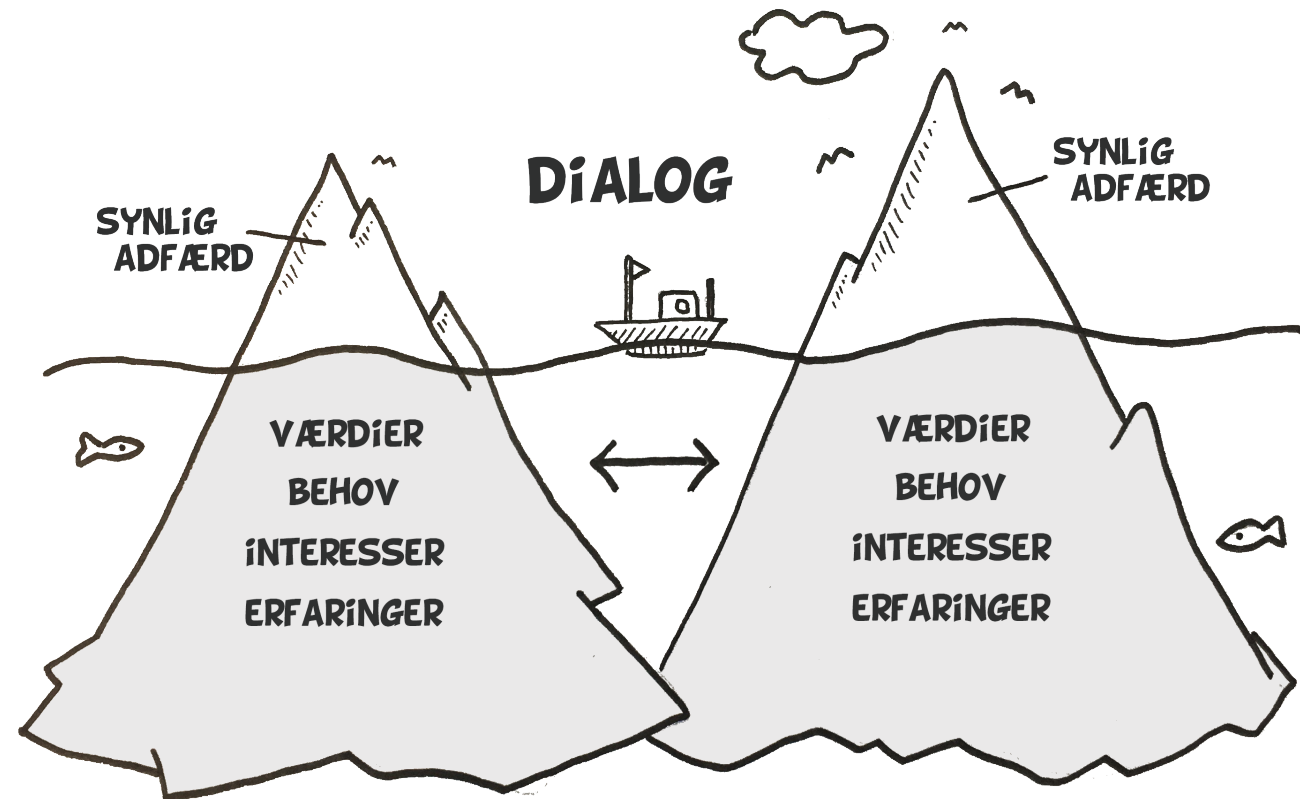

https://www.youtube.com/watch?v=B3_52CULpJg
<http://underholdning.tv2.dk/viralt/2017-01-31-store-internationale-medier-deler-video-om-danskere-det-her-er-den-bedste-modgift>

Se klippet og reflekter over: Hvad giver klippet anledning til at tænke over? Og hvordan kan du og din makker evt. bruge klippet som afsæt for at skabe dialog blandt unge om temaet fordomme og forforståelser?

Når vi forsøger at forstå hinanden, gør vi det typisk ud fra vores egen verdensanskuelse. Ud fra vores eget syn på verden fortolker vi altså på en anden persons handlinger, udseende mv. Da vi alle fortolker på hver vores måde, kan vores fortolkninger være en stopklods for at kommunikere konstruktivt med hinanden. Det er svært for os at kommunikere med hinanden, fordi vi ikke kender til hinandens verdensanskuelse. Dette kan forklares som et isbjerg, hvoraf kun 10 % udgør kommunikationen. De resterende 90 % er vores bagvedliggende holdninger, værdier og måder at forstå verden på¹⁸.

HANDLING

Oplæg til dialog og debat: Kønsroller i Danmark

Diskuter med ungegruppen, hvilke fordomme og forforståelser de selv har, og hvilke de har mødt blandt andre om kvinderoller i Danmark. Inddrag evt. eksempler på forskellige kvindelige karakterer i offentligheden såsom tidligere statsminister Helle Thorning, landsholdsspiller Nadia Nadim og Dronning Margrethe for at skabe refleksion over forskellige roller blandt deltagerne.

I forlængelse heraf, eller som alternativ, kan I også lægge op til en generel diskussion af fordomme og forforståelser i relation til kønsroller i det danske samfund.

Når fordomme reproduceres og spredes i samfundet, kan dette i værste tilfælde resultere i diskrimination eller forskelsbehandling.

En måde at nedbryde fordomme på er at tale om de ting, vi har tilfælles, og de ting, som gør os forskellige fra hinanden. Endvidere kan dialog om de ting, som vi hver især kæmper med, måske vise os, at vi ikke er så forskellige fra hinanden, som vi tror. I dette modul ønsker vi derfor at stille spørgsmålstejn ved fordomme og baggrunde for disse. Derfor er fokus for øvelserne at kunne sætte sig ind i andres perspektiver på tværs af forskelligheder ift. religion, kultur, køn, etc.

HANDLING

Oplæg til dialog og debat: Kongelige ægtefæller

Kongelige ægtefæller som Prins Henrik, Kronprinsesse Mary og Prinsesse Marie er alle udlændinge, som ikke er født eller opvokset i Danmark. Diskuter med ungegruppen, hvordan repræsentanter for det danske Kongehus kan repræsentere Danmark uden at have dansk etnicitet?

Ekstra tvist til debatten: Fælles for dem alle er, at de er vestlige og ikke mellemøstlige – det kan rejse spørgsmålet: Er der forskel på danskhed, hvad angår ikke-danskere? Og hvorfor / hvorfor ikke?

På næste side gives et bud på en drejebog for temamodulen Fordomme og forforståelser, som du kan bruge – enten på dag 2 eller 3, hvis du skal facilitere et dialogforløb af flere besøg, eller som et enkeltstående temabaseret dialogmøde.

Drejebogen er designet til en dag med en varighed af 4 timer. Drejebogen er vejledende og kan justeres efter behov og den tid, der er til rådighed. Vi anbefaler altid at starte med en check-in og/eller en icebreaker-øvelse samt med at etablere "Reglerne for rummet" (se øvelsen i Værktøjskassen s. 20). Herefter kan indholdet justeres med brug af forskellige øvelser samt forskellige varianter af de enkelte øvelser i Værktøjskassen, afhængig af hvilken gruppe I skal ud til, hvilke temaer I på forhånd ved, er interessante for gruppen, samt hvad der evt. dukker op under dialogen med gruppen undervejs i forløbet. Som afslutning på dagen anbefales det altid at slutte af med en opsamling og evt. en check-out øvelse, der afrunder dagen ved at få deltagerne til at reflektere over dagens udbytte, og hvad de tager med sig fra det, I har været igennem sammen (se Værktøjskassen s. 19).

Opmærksomhed på egne fordomme og forforståelse som dialogskaber

Som dialogskaber er det ekstra vigtigt, at du er opmærksom på, hvilke fordomme og forforståelser du bærer med dig. Vi kan aldrig fuldstændigt frigøre os fra vores forforståelser, men du kan spørge dig selv – evt. sammen med din makker eller i teamet af dialogskabere: Hvilke fordomme eller forståelser har vi? Og hvad bunder de i? Dvs. hvad ligger under vandoverfladen på vores isbjerg? Hvis du kan gøre dig dine fordomme og forforståelser mere bevidste, muliggøres, at du kan udfordre dem og evt. helt fralægge dig nogle af dem og hermed gå mere åbent til dialogen med de unge, I møder under dialogforløbene.

Vil du vide mere?

- Else Hammerich og Kirsten Frydensberg (2009). *Konflikt og Kontakt* – om at forstå og håndtere konflikter. Gjern: Hovedland.
- I podcasten "Geetisk råd" drøfter dansk-afghanske Geeti Amiri, som gennem sin ungdom har kæmpet for at leve sit eget liv fri af social kontrol. Sammen med et panel af erfarne folk hjælper hun andre unge, der står med udfordringer, problemer og dilemmaer på grund af et liv mellem to forskellige kulturer: <http://www.dr.dk/p1/geetisk-rad/>

Lyt til podcasten som en del af din forberedelse, og – afhængig af gruppen, du skal ud til – kan du evt. anvende klip fra podcasten som del af dialogmødet for at skabe dialog om det at stå mellem to kulturer som ung i Danmark.

VIDEN

4.3.2 Drejebog for temamodul 2: Fordomme og forforståelser

Tid: ca. 4 timer	Aktivitet	Varighed (min.)	Formål/forventet udbytte	Materiale
9:00-9:20	Icebreaker: Spil videoklipet "Alt det vi deler" og drøft klippet og dets budskab	20	At få deltagerne til at reflektere over emner, som knytter sig til temaet Fordomme og forforståelser: Hvad betyder det for den måde, vi opfatter andre mennesker på?	PC, projektor og YouTube-klip: https://www.youtube.com/watch?v=B3_52CULpJg
9:20-9:25	Reglerne for rummet, opfriskning	5	At genopfriske spillereglerne for rummet.	Regelsættet skrevet på enten tavle eller flipover
9:25-9:40	Energizer: Frugtsalat	15	At skabe bevægelse og åbne op for temaet.	Stole Værktøjskassen s. 23
9:40-10:10	Øvelse: Etiketleg	30	At konfrontere gruppen med deres egne fordomme At reflektere over, hvordan fordomme virker i mødet med andre mennesker At reflektere over, hvordan man kan håndtere sine fordomme i mødet med andre.	Post-Its Værktøjskassen s. 34
10:10-10:25	PAUSE	15		
10:25-10:55	Øvelse: Perspektiver	30	At forstå, at individer opfatter verden forskelligt At reflektere over, at forskellige perspektiver er en god ting.	Et billede, der kan ligne 2 ting. Se eksempel i Værktøjskassen Værktøjskassen s. 35
10:55-11:25	Øvelse: Hjerne-bytte-leg	30	At lære at se tingene fra forskellige vinkler og opdage, hvordan man kan ændre mening At få større forståelse for bevæggrunde og værdier bag forskellige holdninger At lære at sætte sig i andres sted.	Malertape Værktøjskassen s.36
11:25-12:00	FROKOST	35		
	Øvelse: Hjørneleg		At tydeliggøre forskellen på dialog og diskussion At gøre deltagerne afklarede om deres holdninger, og hvilke værdier der ligger bag At give deltagerne en forståelse for, at vi har hver vores opfattelse af sandheden.	Tuscher og A3-ark Værktøjskassen s.37
	Øvelse: Check out		At afrunde dagen og få deltagerne til at reflektere over dagens udbytte.	Værktøjskassen s.19

4.4 Temamodul 3: Fællesskaber

Dette modul sætter fokus på fællesskaber og på at få de unge til at reflektere over, hvilke fællesskaber de er en del af, hvilke de ikke er en del af – og hvorfor. Modulet sætter spørgsmålstegn ved, hvor grænserne går for disse fællesskaber, hvem der definerer dem, samt hvornår fællesskaber er positive og hvornår de er negative – for den enkelte og for samfundet. Hensigten er at give de unge en forståelse af, at fællesskaber kan eksistere på tværs af forskelle og dermed skabe grobund for bedre og mere inkluderende sammenhold i ungegruppen.

Læringsmål for deltagerne under temamodul 3

Gennem dialogiske øvelser inden for temaet Fællesskaber, som I som dialogskabere præsenterer de unge deltagere for, vil de deltagende unge udvikle kompetencer og få praktisk erfaring med:

- At øge deres viden om forskellige typer af fællesskaber
- At træne evnen til at kunne skelne mellem negative og positive fællesskaber
- At reflektere over, hvilke fællesskaber de indgår i, og hvad disse inkluderer og ekskluderer
- At få større forståelse for bevæggrunde og følelser bag forskellige holdninger og grupperinger
- At træne de unges evner til at deltage i et positivt fællesskab – også med personer, de er uenige med.

4.4.1 Tekst til din forberedelse som dialogskaber

Et fællesskab kan være mange forskellige ting. I udgangspunktet udgøres et fællesskab af flere personer, som har noget tilfælles. Det, man er fælles om, definerer fællesskabet, og hvem der kan være med i dette. Dette "fælles" kan være centreret om alverdens ting, men fordrer, at medlemmer af fællesskabet har nogenlunde samme ståsted og enighed i forhold til det fælles. Dog kan man også argumentere for, at alle i et fællesskab ikke nødvendigvis behøver at

være enige, men at medlemmer af fællesskabet i nogle tilfælde handler efter fællesskabets vilje frem for deres egen. Et eksempel på dette kunne være, at man som medlem af et politisk parti indgår i dette fællesskab. Som del af fællesskabet kan man være uenige og diskutere den fælles politik, som partiet har, men bliver man for uenige i den fælles holdning, kan man ende med at vælge at træde ud af partiet og evt. melde sig ind i et andet parti, som man er mere enig med.

Fællesskaber kan bestå af personer med tætte relationer, fx en familie eller en skoleklasse. De kan dog også bestå af personer, der ikke som sådan har en relation til hinanden. Dette kan fx være en nation eller et større internationalt fællesskab som "Europa". Disse store nationale og internationale fællesskaber kan kategoriseres som hhv. demos-fællesskaber og ethnos-fællesskaber¹⁹.

Demos-fællesskab

Fællesskab omkring
 - politiske holdninger
 - normer
 - regler
 - love

Eksempel:
 EU er et fællesskab af lande, bygget på en fredsaftale, politiske normer, menneskerettigheder mv.

Ethos-fællesskab

Fællesskab omkring
 - kultur
 - nationalitet
 - religion
 - traditioner

Eksempel:
 Nationalt fællesskab, hvor landets befolkning føler et fællesskab pga. fælles traditioner, fælles sprog mv.

Fællesskaber kan altså tage udgangspunkt i vidt forskellige ting og have forskellige størrelser. Derfor kan det være interessant at reflektere over, hvilke fællesskaber man selv indgår i, og hvilke udgangspunkter disse har. Lysten til at være en del af et fællesskab og føle et tilhørsforhold er naturligt

for mennesker og en del af menneskets natur som socialt væsen. Man kan være en del af flere fællesskaber på én gang. Fx fællesskabet i familien, fællesskabet i klassen, fællesskabet i samfundet.

Samtidig kan man også føle sig uden for eller udelukket af fællesskaber. Ikke at føle sig som en del af et fællesskab kan føre til, at man føler sig alene og ensom. Fællesskaber kan således have den bivirkning, at det kan være med til, at nogen udelukkes fra fællesskabet. Dette kaldes for othering²⁰. Selvom fællesskaber altid skaber en sammenhængskraft og fællesskabsfølelse hos medlemmerne, så skaber de også nogle kriterier i forhold til, hvem der må være med. Dermed udelukker fællesskabet nogle, mens det inkluderer andre. Derfor er det relevant at overveje de fællesskaber, man er en del af, og hvem der kan få lov at være med i disse.

HANDLING

Som dialogskaber skal du i dette temamodul hjælpe de unge med at reflektere over:

- Hvilke fællesskaber og grupper de indgår i og føler sig som en del af ?
- Hvilke fællesskaber og grupper de føler sig udenfor?
- Hvem de fællesskaber/grupper, de indgår i, inkluderer, og hvem de ikke gør?
- Hvem der har 'retten' til at bestemme, om man er inkluderet i eller ekskluderet fra et fællesskab?

I forbindelse med facilitering af dialog med unge om, hvilke fællesskaber de indgår i, kan det være vigtigt at holde sig for øje, at mange unge føler sig meget ensomme, og at dette kan være et stort tabu²¹. Dette er derfor et sårbart emne, og det kan påvirke lysten til at deltage i debatten. Det gør det ikke mindre relevant at tale om, og det betyder ikke, at I skal undgå temaet. Det betyder, at I måske skal gøre en ekstra indsats for at skabe en tryk ramme for dialogen. Det kan I evt. gøre ved at inddrage jer selv og enten bruge cases eller egne erfaringer med at være ensom eller føle sig udenfor til at starte med. Det kan åbne dialogen og skabe en tryk stemning for at tale om at være hhv. inden for og uden for fællesskaber.

Derudover er det vigtigt at få de unge til at tænke over, hvordan de kan skabe fællesskaber, der er positive og inkluderende på tværs af forskelle, som fx religion eller etnicitet. Dette kan I fx gøre ved at spørge ind til deres fællesskaber, og hvem disse rummer. Fx rummer foreninger eller klasser sandsynligvis unge med forskellige køn og kulturer, sociale baggrunde og måske forskellige religioner. Snak med dem om, hvordan dette er en fordel, og hvad de lærer af hinanden. Målet er at give deltagerne redskaber til at kommunikere på tværs af disse forskelle og dermed få en større indsigt i andre med forskellige værdier eller holdninger end dem selv.

SKAM – at føles sig uden for eller inden for fællesskabet

I den norske ungdomsserie SKAM følges en gruppe af unge gymnasieelever, fx homoseksuelle Isak (hovedperson i sæson 4) og muslimske Sana (hovedperson i sæson 5). Hver især føler de sig uden for fællesskabet på hver deres måde. Klip fra serien kan anvendes i din rammesætning af dialogen i ungegruppen om fællesskaber og det at føle sig som del af eller uden for fællesskaber som ung.

SANA: <https://www.youtube.com/watch?v=amzYETDN1jQ>

HANDLING

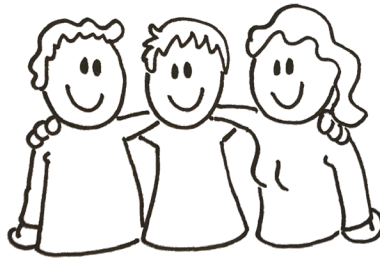
Negative og positive fællesskaber

Fællesskaber – både positive og negative – kan være karakteriseret ved en række positive egenskaber, som individer får gavn af ved at være del af dem.

Generelt kan fællesskaber være karakteriseret ved at:

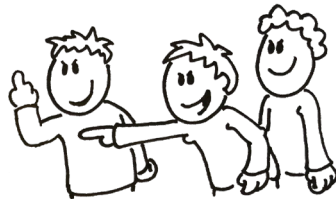
- Fællesskabet giver dig følelsen af, at du kan være dig selv
- Fællesskabet giver dig muligheden for kunne sige din mening eller sætte ord på tanker eller følelser, og du føler dig hørt og anerkendt
- Fællesskabet giver dig en følelse af at blive anerkendt som menneske af de andre mennesker i fællesskabet
- Fællesskabet giver dig en følelse af at høre til.

Positive fællesskaber kan defineres på både samfundsplan og individplan. Et positivt fællesskab adskiller fra det, vi kalder negative fællesskaber ved på samfundsplan:

- 1) At tilslutte sig og udøve demokratiske værdier – dvs. at det følger de fælles demokratiske spilleregler i samfundet (herunder fx normer for debatkultur, værdier og lovgivningen).
- 2) At være karakteriseret ved, at der i fællesskabet er plads til og respekt for, at der er forskellige holdninger og meninger både i og uden for fællesskabet.
- 3) Det positive fællesskab er som supplement hertil defineret ved, at det på individplan lever op til ovenstående generelle karakteristika for fællesskabers positive egenskaber i form af følelsen af, at individet kan være sig selv, hører til, bliver anerkendt, etc.

Der findes imidlertid også **negative fællesskaber**, som kan defineres hhv. på samfundsplan og/eller på individplan:

- 1) På samfundsplan er et negativt fællesskab et fællesskab, der er imod det overordnede samfundsfællesskab og de fælles spilleregler (lovgivning, værdier og normer) i demokratiet. Negative fællesskaber kan på samfundsplan være fællesskaber, der ikke respekterer det demokratiske samfunds grundlæggende værdier eller landets love og i stedet opfordrer til eksempelvis kriminalitet og voldshandlinger.
- 2) På individplan kan et negativt fællesskab være et fællesskab, hvor individet ikke kan være dig selv, eller hvor det bliver presset til at gøre noget,

det ikke har lyst til. Et eksempel på det kan være en gruppe i klassen, hvor individet føler sig presset til at gøre noget, han eller hun ikke har lyst til, fx gennem gruppepres.

Som det allerede er beskrevet i temamodulet Demokrati og medborgerskab, kan følelsen af udenforskab, diskrimination, fraværet af muligheder i uddannelse og arbejde, samt oplevelsen af ikke at blive anerkendt i hverdagslivet og generelt i samfundet udvikle sig til, at unge søger mod negative fællesskaber, hvor de oplever, at det er lettere at få adgang til status, tilhørsforhold og respekt. I disse fællesskaber kan individet godt opleve positive egenskaber ved fællesskabet så som følelsen af at høre til og føle sig anerkendt som menneske og del af gruppen. Men disse defineres som negative på samfundsplan, da vejen til at blive en del af fællesskaber går gennem antidemokratiske og kriminelle handlinger.

Presset af fællesskabet

Se kortfilm om at føle sig presset af fællesskabet via [linket her](#). (Vælg film nr. 3: Tre unge fortæller om, hvordan det føles, når man føler sig presset af fællesskabet)

Spørgsmål til refleksion: Hvad får den dig til at reflektere over? Hvad fortæller de tre unges historier hver især? Og hvad fortæller de tre unges forskellige historier dig om det at føle sig presset af fællesskabet?

Se evt. filmen med ungegruppen og drøft de samme spørgsmål.

Et eksempel på negative fællesskaber på både samfunds- og individplan kan være ekstremistiske²² fællesskaber.

Ekstremistiske fællesskaber findes på tværs af det politiske spektrum og på tværs af etniske grupperinger. I nedenstående boks finder du materiale og spørgsmål til at igangsætte en dialog med ungegruppen omkring **ekstremistiske fællesskaber**.

Ekstremistiske fællesskabet

Ekstremistiske grupper/fællesskaber er ofte karakteriseret ved:

- Manglende respekt for andre menneskers frihed og rettigheder
- Manglende respekt for institutioner og beslutningsprocesser i det repræsentative demokrati
- Forenkede verdensopfattelser og fjendebilleder, hvor bestemte grupper eller samfundsforhold ses som truende
- En lukkethed omkring miljøet eller gruppen, som skaber et stadigt mere udtalt opfattet modsætningsforhold mellem 'os' i miljøet eller gruppen og 'dem', de forestillede fjender – ofte stort set alle uden for miljøet
- Ønsket om at skabe et mere 'ordnet', 'rent' eller 'retfærdigt' samfund.

(Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme, website 27/09/17.

<http://stopekstremisme.dk/ekstremisme-og-radikalisering>

Oplæg til dialog/debat om ekstremistiske fællesskaber

1) Drøft med ungegruppen, hvad der karakteriserer et ekstremistisk fællesskab: Hvad er forskellen på et almindeligt fællesskab og et ekstremistisk fællesskab? Tag afsæt i forskellige typer af grupperinger på tværs af etnicitet og det politiske spektrum og diskutér forskelle og ligheder på fx

- Højreradikale fx fascister og nazistiske grupper
- Venstrefløjs-radikale: fx autonome, BZ'ere, Ungdomshuset
- Hooligans
- Bander

2) Vis evt. videoklipet med Thomas og Jan, der tidligere har været en del af de ekstremistiske fællesskaber, som fortæller deres historier og hvordan negative fællesskaber har været afgørende for deres livsudvikling i en svær periode. [LINK](#).

3) Med afsæt i videoklipper med Thomass og Jan, drøft med ungegruppen: Hvad tror de, er årsagerne til, at unge bliver en del af radikale grupperinger? Og hvad fællesskaber og følelsen af at være inden for eller uden for fællesskaber har med dette at gøre?

Hvorvidt det er relevant eller hensigtsmæssigt at tage denne drøftelse op i den pågældende ungegruppe, vil afhænge af gruppen og deres kontekst. Det vil derfor være nødvendigt at drøfte med den voksne omkring ungegruppen (lærer, pædagog, foreningsrepræsentant el. lign.), om en sådan drøftelse af ekstremistiske fællesskaber er relevant og hensigtsmæssig for den pågældende ungegruppe.

Et andet eksempel på et negativt fællesskab er **negative online fællesskaber** på sociale medier som fx Facebook.

I nedenstående tekstboks finder du en artikel om fænomenet fra dr.dk. Brug artiklen som din baggrundsviden til at kunne indgå i dialog med ungegruppen om temaet, hvis det dukker op af sig selv undervejs i forløbet. Hvis den voksne omkring ungegruppen ønsker, at I tager temaet op, kan I evt. anvende artiklen til at starte en drøftelse om negative sociale fællesskaber på sociale medier med ungegruppen.

Negative online fællesskaber

Der findes store grupper på bl.a. Facebook, som udelukkende er sammen om at hænge andre ud og latterliggøre andre mennesker. Det er grupper, hvor unge helt ned til 13 år deltager. Nedenstående artikel kan bruges som afsæt for en dialog med ungegruppen om negative fællesskaber på sociale medier:

<https://www.dr.dk/nyheder/indland/eksperter-om-danske-teenagere-det-giver-likes-vaere-et-rigtigt-rigtigt-dumt-svin>

I dialogen omkring negative fællesskaber er det – ligesom i facilitering af de øvrige emner – vigtigt at spørge åbent ind til gruppens erfaringer med emnet og tage afsæt heri. Det er således centralt at ungegruppen er den første til at sætte ord på, ikke jer som dialogskabere, så dialogen tager udgangspunkt i deres kendskab og erfaringer, og så I ikke risikerer at pådutte eller anspore/styre dialogen hen imod problematikker, som ikke er aktuelle eller relevante for den pågældende ungegruppe.

Oplæg til dialog og debat: Facebookgrupper

Skaber Facebookgrupper som "Danmark for danskerne" og "Nej til DF" en 'os og dem' omgangstone på de sociale medier?

Er det med til at skabe en negativ holdning blandt mennesker, som måske ikke ellers ville have haft en negativ holdning til bestemte befolkningsgrupper?

Diskuter med ungegruppen, hvordan denne type af grupper hhv. samler og splitter forskellige typer af fællesskaber

HANDLING

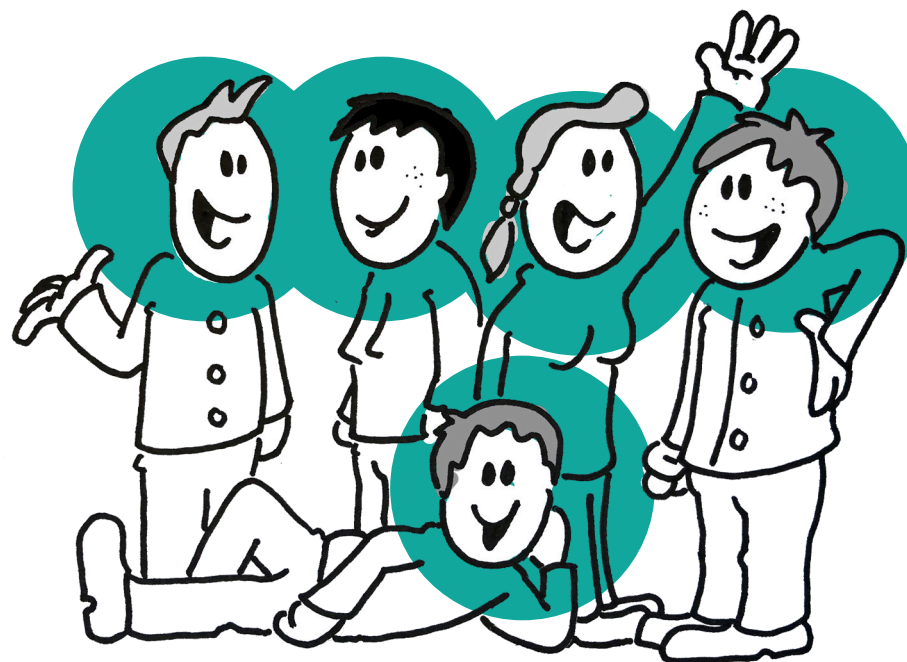
Oplæg til dialog og debat: Højtider og traditioner

Religiøse grupper og mindretal i Danmark følger ikke de traditionelle kristne højtider som dem, flertallet i Danmark tager del i. Fx må Jehovas vidner ikke fejre fødselsdage, og muslimer spiser ikke svinekød og drikker ikke alkohol, som der indtages ved de fleste danske højtider og traditioner, som danner ramme om mange fællesskaber.

Diskuter med ungegruppen: Kan man være en del af et fællesskab, selvom man har andre traditioner end de andre?

På næste side gives et bud på en drejebog for temamodul Fællesskaber, som du kan bruge – enten på dag 2 eller 3, hvis du skal facilitere et dialogforløb af flere besøg, eller som et enkeltstående temabaseret dialogmøde.

Drejebogen er designet til en dag med en varighed af 4 timer. Drejebogen er vejledende og kan justeres efter behov og den tid, der er til rådighed. Vi anbefaler altid at starte med en check-in og/eller en icebreaker-øvelse samt med at etablere "Reglerne for rummet" (se øvelsen i Værktøjskassen s. 20). Herefter kan indholdet justeres med brug af forskellige øvelser samt forskellige varianter af de enkelte øvelser i Værktøjskassen, afhængig af hvilken gruppe I skal ud til, hvilke temaer I på forhånd ved, er interessante for gruppen, samt hvad der evt. dukker op under dialogen med gruppen undervejs i forløbet. Som afslutning på dagen anbefales det altid at slutte af med en opsamling og evt. en check-ud øvelse, der afrunder dagen ved at få deltagerne til at reflektere over dagens udbytte, og hvad de tager med sig fra det, I har været igennem sammen (se Værktøjskassen s. 19).

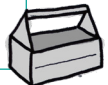
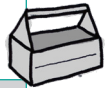
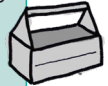
Vil du vide mere? Inspiration til videre læsning

- Bruselius-Jensen, M., & Sørensen, N. U. (2017). Unge fællesskaber: Mellem selvfølghed og vedligeholdelse. (1 udg.) Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
- Podcast Geetisk råd: "Ghetto drengenes følelser": <https://www.dr.dk/radio/p1/geetisk-rad/geetisk-rad-9/>
- Dokumentarerne: "Vilde piger", "Bandedragerne: En insider åbner op" eller "Bandedragerne – et farligt venskab": <http://filmcentralen.dk/gymnasiet/film/vilde-piger>

4.4.2 Drejebog for temamodul 3: Fællesskaber

Tid: ca. 4 timer	Aktivitet	Varighed (min.)	Formål/forventet udbytte	Materiale
9:00-9:05	Reglerne for rummet, opfriskning	20	At genopfriske spillereglerne for rummet.	Regelsættet skrevet på enten tavle eller flipover
9:05-10:05	Øvelse: Collage over begrebet Fællesskab (som kickstart af dialogen i gruppen kan du vise et af SKAM-klippene eller afspille uddrag af podcasten Geetisk råd)	5	At deltagerne får en forståelse af, hvad det vil sige at indgå i et fællesskab, og en forståelse af, at de selv indgår i en række fællesskaber.	Sakse, lim, pap, gamle blade og aviser. Værktøjskassen s. 38
10:05-10:20	Energizer: Fingerleg	15	Øvelsen skaber samhørighed, tryghed og energi ved, at gruppen får en sjov oplevelse sammen At få gruppen til at deltage aktivt og dermed skabe god dynamik.	Værktøjskassen s. 24
10:20-10:35	PAUSE	15		
10:35-11:15	Øvelse: Indenfor eller udenfor?	30	At give gruppen en forståelse af, hvordan grupperinger kan opstå, og at man ikke altid indgår frivilligt i grupperinger. At give gruppen indblik i, hvor meget det egentlig betyder at føle, at man tilhører en gruppe, og hvor skidt det føles ikke at være med i en.	Post-its i forskellige farver Værktøjskassen s. 41
11:15-11:45	FROKOST	35		
11:45-12:45	Øvelse: Trafiksignal		At få gruppen til at reflektere over, hvilke metoder man kan bruge i konflikter At give gruppen forståelse for, at det er fordelagtigt at kunne holde hovedet koldt.	Et stort billede eller en tegning af et trafiksignal En stol for hver deltager Flipchart og tuscher Sedler til alle deltagerne Værktøjskassen s.39
12:45-13:00	Check out		At afrunde dagen og få deltagerne til at reflektere over dagens udbytte.	Værktøjskassen s.19

5 NOTER OG HENVISNINGER

1 Dialogmanualen er udviklet som led i et projekt støttet af Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme. Projektet forløb i 2017-2018, hvor fem kommuner etablerede kommunale ung-til-ung dialogskaberindsatser med sigtet at styrke unge borgeres medborgerskab og demokratiske deltagelse.

2 I anvendelsen af begrebet kontroversielt emne/tema anvendes i Dialogmanualen Council of Europes definition: "Et emne der skaber stærke følelser og opdeler befolkningsgrupper og samfund" (Council of Europe (2015), Teaching controversial issues).

3 Dengang omfattede demokratiet og medborgerskabet imidlertid ikke alle borgere (fx ikke fattige og kvinder).

4 Wulf-Andersen, Trine, Reidun Follesø & Terje Olsen (2016). Unge, udenfor-skab og social forandring. Nordiske perspektiver. Frederiksberg C: Frydenlund.

5 Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme, website 27/09/17: <http://stopekstremisme.dk/ekstremisme-og-radikalisering>

6 Soei, Aydin. (2011). Vrede unge mænd. Optøjer og kampen for anerkendelse i et nyt Danmark. København: Tiderne Skifter.

7 Ung-til-Ung som forebyggende metode inden for feltet forebyggelse af alkohol og stofmisbrug, Rapport til Center for Forebyggelse, Sundhedsstyrelsen, udarbejdet af cand.cur. Ph.d. Bibi Hølge-Hazelton, Center for Ungdomsforskning, Roskilde Universitets Center, Maj 2003.

8 Council of Europe (2015). Teaching controversial issues.

9 Begrebet er bredt anvendt i procesfaciliteringslitteratur – se fx Lindbæk (2013): <https://www.mannaz.com/da/inspiration/artikler/intet-slaar-over-forberedelse/>

10 Dengang omfattede demokratiet og medborgerskabet imidlertid ikke alle borgere (fx ikke fattige og kvinder).

11 Den store Danske: http://denstoredanske.dk/Samfund,_jura_og_politik/Samfund/Moderne_demokrati_og_konstitutionelt_monarki/demokrati

12 Koch, Hal (1995 [1945]). Hvad er demokrati? København: Gyldendal.

13 Held, David (1996). Models of Democracy. Cambridge: University Press.

14 Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration (2011). Medborgerskab i Danmark. Regeringens arbejdsgruppe for bedre integration. København: Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration. http://integrationsbarometer.dk/tal-og-analyser/filer-tal-og-analyser/medborgerskab-i-danmark_2011

15 Wulf-Andersen, Trine, Reidun Follesø & Terje Olsen (2016). Unge, udenforskab og social forandring. Nordiske perspektiver. Frederiksberg C: Frydenlund.

16 Soei, Aydin. (2011). Vrede unge mænd. Optøjer og kampen for anerkendelse i et nyt Danmark. København: Tiderne Skifter.

17 Denne tilgang lægger sig op ad et hermeneutisk perspektiv (introduceret af den tyske filosof Hans-George Gadamer (1900-2002)). Dette er et vanskeligt begreb – for en letlæselig perspektivering henvises til <https://www.information.dk/kultur/anmeldelse/2009/08/ingen-forstaaelse-uden-fordomme>

18 Helde, Mette Lindgren (2015): Dialoghåndbogen, Dansk Ungdoms Fællesråd

19 Institut for menneskerettigheder, Ungdomsbyen og Ministeriet for Flygtninge, Indvandrer og Integration: https://menneskeret.dk/files/media/dokumenter/laeringsportalen/udskoling/demokrati_fordi/faellesskab_hvad_er_det.pdf

20 Henk van Houtum (2010). Human Blacklisting: The Global Apartheid of the EU's external border regime.

21 "Ensomhed i befolkningen – forekomst og metodiske overvejelser" ©CFK • Folkesundhed og Kvalitetsudvikling, Region Midtjylland, 2015.

22 Ekstremisme betegner personer eller grupper, som begår eller søger at legitimere vold eller andre ulovlige handlinger med henvisning til samfundsf forhold, de er utilfredse med. (Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme, website 27/09 2017: <http://stopekstremisme.dk/ekstremisme-og-radikalisering>)

UNGTILUNG DIALOGSKABERE

Udarbejdet af Ungdommens Røde Kors,
Pluss Leadership og Epinion i samarbejde med
Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme
Oktober 2017

Nationalt Center for
Forebyggelse af Ekstremisme

EPINION

Pluss